

ცენებური

Kültürel Dergi

ჩვენებური

კულტურული კრებული

YIL:1993   SAYI: 1(8)

CVENEBURİ - Kültürel Dergi
1993/ Ocak, Şubat Sayı: 1(8)
(İki ayda bir yayınlanır)

BUDE LTD.ŞTİ.
Yapı, San. ve Tic.adına:
Sahibi ve Sorumlu Müdürü:
Sevket ŞİRİN
Yayın Kurulu:
Ragıp ATAY,
Hasan ÇELİK,
Fahrettin ÇİLOĞLU,
Hayri HAYRIOĞLU,
Osman Nuri MERCAN,
İbrya ÖZKAN,
Mustafa YAKUT,
İsmail YAZICI.
Adres:
P.K. 199 16371BURSA
TURKEY
Telefon:
9. 24. 29 12 77
Fax:
9. 24. 29 50 90
Fiyatı:
20.000. - TL

Abone Koşulları:
a) Yalnızca, yıllık olarak
abone olunabilir:
100.000. - TL / 13 \$ / 20 DM.
b) Yıllık abone bedelini
yattığımız belgenin fotokopisi
ile okunaklı bir şekilde dol-
durduğunuz **ABONE**
FORMU'nu taahhütlü olarak
göndermeniz yeterlidir.
Havale Hesap No:
(TL) Posta çeki Hesap
No:280429
(\$) Türkiye İş Bankası A. Ş.
Yıldırım Şubesi, BURSA,
45941 nolu hesap
(DM)Türkiye İş Bankası A. Ş.
Yıldırım Şubesi, BURSA,
45937 nolu hesap
Baskı - Dizgi:
Hakimiyet Tesisleri

Dergide yayımlanan yazılardaki
görüşler ve sorumluluk, yazarlarına ait-
tir.Yayın kurulu tarafından be-
nimlendiği anlamına gelmez. Kaynak
adı gösterilmek koşuluyla dergimizden
yazı aktarılabilir. Yayın kurulu, gelen
yazıların özünü dokunmaksızın gerekli
yazım ve cümle değişiklikleri yapabilir.
Yayımlanması uygun bulunmayan yazı,
fotoğraf ve belgeler geri verilmaz.
Gönderilecek yazıların gönderen
tarafından, mutlaka redakte edilip
düzeltilerek son şeklini alması ve de dak-
tilo edilmiş olması; derleme, çeviri,
yazı, şiir, belge, resim ve fotoğraflarda
da ad, soyad, tarih, yer, kaynak kişi ya
da eser adı, çevrilen dil v.b.gibi ko-
nuların doğru olarak belirtilmesi ge-
rektilidir. Özellikle Türk harfleri ile
yazılacak Gürcüce kelime ve
cümlelerde, Türkçe'de bulunmayan harf-
ler için kullanılan işaretlere dikkat edil-
mesi gerekmektedir.Bundan sonraki
sayımızdan itibaren reklamlarınızı kabul
ediyoruz.

ÇIKARKEN: -----	
HAYDİ! HORONA!.. -----	2
HEMŞEHRİLERİMİZE. -----	2
"ÇVENEBURİ" - Fahrettin ÇİLOĞLU (Çıla- ışvili) -----	3
BİYOĞRAFI: -----	4
AHMET ÖZKAN(Melaşvili) -----	4
FOLKLOR: -----	8
"TŞEKVA KARTULİ" (GÜRCÜ DANSI) - A. TA- TARADZE -----	8
GÜRCÜ KOCAKARI DUALARI - Özalp GÖNE- RALP -----	9
GÜRCÜ HALKMİMARİSİNDEN BİR ÖRNEK -----	10
GÜRCÜ BİLMECELERİ -----	11
TARİH: -----	12
KISA GÜRCÜSTAN TARİHİ - Britannica Comp- ton's -----	12
" TAMAR DEDOPALİ" (KRALİÇE TAMARA)- Şehbal AYGEN -----	14
SANAT / EDEBİYAT: -----	16
GÜRCÜ EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ- Fahrettin ÇİLOĞLU (Çılaışvili) -----	16
BÜYÜK ŞOTA'NIN İKİ DİZESİ ÜZERİNE ----	18
BETKİL - Vahtang ONİANİ -----	19
SULİKO - İbrya ÖZKAN (Melaşvili)-----	25
GÖRÜŞ / DÜŞÜN: -----	28
ABHAZYA SORUNU - Fahrettin ÇİLOĞLU (Çılaışvili) -----	28
DEMAGOJİ UZMANLARI - Hayri HAYRİ- OĞLU (Malaşmadze) -----	29
GÜRCÜCE'Yİ NERDEN BİLİYORSUN? - Mustafa YAKUT (Himşiaşvili)-----	33
ÇOCUK: -----	35
ÇATALBOYNUZ' UN ÖYKÜSÜ - İrodion EVDOŞVİLİ -----	35
NİNNİ YAVRUM -----	39
GÜRCÜCE: -----	40
GÜRCÜ ALFABESİ -----	40
" KORİ" (ATMACA) -----	41
SİZDEN: -----	42
HABERLER: -----	43

HAYDİ! HORONA!..

Şanver AKIN (Tevazûze)nin girişimleri ile İsveç Gürcü Kültür Derneği yayın organı olarak 1977'de 1'inci sayısı, aynı yıl 2'nci ve 3'üncü sayıları birarada, 1978'de 4'üncü ve 5'inci sayıları birarada ve Türkçe olarak Stockholm'de yayınlanan **ÇVENE BURİ** Dergisi, son olarak (Sahibi ve sorumlulu yönetmeni) Ahmet ÖZKAN (Melaşvili) tarafından 6'ncı ve 7'nci sayıları birarada 1979'da İstanbul'da basılmıştı.

Sürdürülememesinin ve 8'inci sayı olarak ancak 13 yıl sonra yayına başlayabilmemizin ana nedeni ise 05 Temmuz 1980'de Büyük İnsan, Ahmet ÖZKAN (Melaşvili)'nin hunharca katledilişi ile sekteye uğramamızdır.

Değerli bazı hemşehrilerimizin katkıları ile hazırlanan; Gürcü kökenli T.C. vatandaşının gözü, kulağı ve sesi olacak **ÇVENE BURİ**'nin kapıları, tüm profesyonel ve amatör yazar, araştırmacı, şair, derlemeci ve çevirmenlere açıktır.

13 yıl aradan sonra, yine birlikte olabilmenin heyecanı ve sevincini paylaşmaya ne dersiniz?..

Oldukça uzun süren çalışmalardan sonra bizler ancak hazırlanabildik. Peki, ya sizler?..

Duyanlar, her yönden hazır olduklarını coşkuyla belirttiler, belirtiyorlar...

Yeni duyan ve duyacak olanlar da, şimdiden kollarını sıvamaya; **ÇVENE BURİ**'nin coşku kervanına katılmaya; (paylaşılacak duygu, mutluluk ve sevincin bedeli olarak) görev yapmaya çağırıyoruz...

Sistem farklılığından kaynaklanan 70 yıllık kahrolası duvarlar yıkıldı...

Sarp sınır kapısının coşkulu açılışıyla, ilişkiler, her yönden sanılanın da ötesinde gelişti, gelişiyor...

Daha da gelişecek...

Yükseköğrenimini Gürcüstan'da sürdüren, T.C. vatandaşı (Çoğu Gürcü kökenli) öğrencilerin sayısı 200'ü geçti bile...

Daha da artacak...

Gerek yükseköğrenimlerini bitirenler, gerek ise Kartvelologlar, Kafkasolog ve Türkolog olarak yetişenler, tüm bu gelişmelerin seyrine ve boyutuna damgalanını vummaya başladılar bile...

30 Temmuz 1992'de, Tiflis'te imzalanan anlaşma sırasında "...Türkiye'de çok sayıda bulunan Gürcü kökenli vatandaşlarımız, Gürcüstan ile ilişkilerin gelişmesinde önemli bir temel unsur olacaklardır..." diyen Başbakan Sayın Süleyman DEMİREL'in temelini attığı **DOSTLUK, İŞBİRLİĞİ VE İYİ KOMŞULUK KÖPRÜSÜ**'nün çimentosu ve çakılı **ÇVENE BURİ**'den...

Harcını karmak da **SİZLERDENİ!**...

■ **GÖZÜN, KULAĞIN VE SESİN, ÇVENE BURİ'Nİ OKU! OKUT!**...

■ **ÖNERİ ELEŞTİRİ!**...

■ **ABONE OL! BUL!**...

■ **YAZI DE RLE! BELGELE! ÇEVİR! GÖNDER!**...

■ **YAŞAMASI, GELİŞMESİ VE YAYGINLAŞMASINI SAĞLA! SAĞLAT!**...

Bu harcı ancak böyle karabilirsin!...

■ **HAYDİ! SEN DE KATIL, ÇVENE BURİ HORONU'NA!**...

ÇVENE BURİ

HEMŞEHRİLERİMİZE...

21. yüzyıla girerken bütün dünya, kabuk değiştirmiş ve şimdiye dek süregelen gereksiz gerginliklerin kaynağı olan sayısız yapay problemlerden kendini arındırma savaşımı vermektedir.

En erdemli ideallerin çevresinde entegre olmaya çalışan dünyanın şerefli bir üyesi olmaya aday olan Türkiye Cumhuriyeti de, günümüzde bu yönde yapıcı ve birleştirici misyonunu başarıyla yerine getirmeye çalışmaktadır.

Bölgesinde barış ve istikrar için uğraş veren bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşları

olarak bizler, bu çabalara olanaklar ölçüsünde katkıda bulunmakla sorumluyuz.

Çünkü bizler Kafkasya gibi stratejik bir bölgenin kökünden gelip Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında büyük özverilerde bulunan insanların torunlarıyız ve günümüzde Kafkasya, hem Türkiye'nin kuzey komşuları hem de Orta-Asya Türk devletleri arasında bir köprü durumundadır.

Bizlere düşen görev, atalarımızın devleti ile bizim devletimiz arasında güçlü dostluk ilişkilerinin kurulmasına katkıda bulunmaktır. Bunun en iyi yolu ise ulusların kültürünü ve gerçek tarihlerini birbirlerine layıkıyla tanıtmak ve gerekli sevgiyi yaratmaktır.

Bu dergiyi çıkarmaktaki amaç da budur ve biz, bu amaca hizmet edebilmek için hem Türkiye ile Gürcüstan ilişkilerine katkıda bulunmak hem de Türkiye'de yaşayan Kafkasyalıları istisnasız bu amaç çevresinde kenetlemeliyiz. Böylece hem Kafkas ulusları arasında gerekli yakınlaşmayı sağlamalı hem de Kafkas ulusları ile Türk ulusunun dostluğu için hep birlikte çaba sarfetmeliyiz.

Gürcüstan'ın Kafkasya'da, Türkiye'nin ise bütün Orta-Doğu'da üstlerine düşen tarihi yapıcı misyonunu yerine getirmeleri doğrultusunda yapılacak çalışmalarla katkıda bulunmak üzere hepinizi baş, sevgi ve dostluk uğruna elele tutuşmaya çağırıyoruz.

Biz, bütün Kafkasyalılar ve Anadolu'lular hemşehrîyiz! Bölgenin bütün tarihi buna tanıktır ve bunun kanıtıdır.

Adımız da bunun garantisidir. Çünkü "Çveneburi" Gürcüce'de hemşehrî anlamına gelmektedir.

Bütün hemşehrîlerimize sevgilerle...

ÇVENEBURİ

"ÇVENEBURİ"

Gürcüstan'ın batısının 16. yüzyılda Osmanlı yönetimine gimesinden sonra, burada yaşayan Gürcüler Müslümanlaşma sürecinde ve sonrasında Hıristiyan Gürcülerden kültür ve yaşam biçimi açısından farklılaştılar. Bu farklılaşma ve kaynaşmama, buradaki Gürcülerin kendilerini başka bir sözcükle adlandırmalarını da getirdi. Bu sözcük, bu derginin de adı olan "ÇVENEBURİ"ydi. Çveneburi hem "Kartuli" (Gürcüce), hem de "Kartveli" (Gürcü) anlamında kullanılır oldu.

"Kartuli Enis Ganmartebiti Leksikoni" (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü)nde "Çveneburi'nin (bizden, bize özgü, bizim ülkemize özgü) anlamlarına geldiği belirtiliyor. "Çveneburi simğerebi" (bize özgü şarkılar), "Çveneburi çatşma-dahurva" (bize özgü giyim-kuşam) gibi örnek kullanımlar veriliyor. Çveneburinin belirteç biçimi olan "çveneburad" ise (bildiğimiz gibi), (alışık olduğumuz gibi) anlamlarına geliyor. Görüldüğü gibi sözcüğün ne ad, ne de belirteç biçimi "Kartuli" (Gürcüce) ya da "Kartveli" (Gürcü) anlamında kullanılmıyor.

"Çveneburi" sözcüğünün "Kartuli" (Gürcüce) ve "Kartveli" (Gürcü) anlamlarında nasıl ya da neden kullanılmaya başlandığını kesin olarak bilmiyorum. Bu konuda yazılmış bir yazının olup olmadığını da... Ama tarihsel olgulara bakarak bunun yorumlanabileceğini düşünüyorum. Şöyle: Müslümanlaşan Gürcüler, bu dinin gereklerini yerine getirmeye başlayınca, daha önce dindaşları olan Hıristiyan Gürcülerden farklılaşmış olduklarını gördüler. Öte yandan aynı inançları paylaştıkları Osmanlılardan da farklıydılar. Herşeyden önce başka bir dili, Gürcüce konuşuyorlardı. Bu durumda iki ayrımlı da vurgulayan bir sözcüğe ihtiyaç duydular. İşte bu ihtiyacı karşılayan sözcük, "çveneburi" oldu. "Çveneburi" Müslüman Gürcüler, din açısından Hıristiyan Gürcülerden, dil açısından da Osmanlılardan ayrıyordu. Örneğin Müslüman Gürcüler "Kartveli har?" yerine "Çveneburi har?" (Gürcü müsün?) "kartuli itşi?" yerine "Çveneburad itşi?" (Gürcüce biliyor musun?) diyorlardı.

"Çveneburi" sözcüğü bu anlamlarda Türkiye'de bugün de kullanılmaktadır. Gürcü yazar Aleksandre ÇHALDZE, Türkiye ve Türkiye'deki Gürcülerle ilgili izlenimlerini, anlamları anlattığı kitabını "ÇVENEUREBİ" (1991) adıyla yayımladı. "Çveneburi" sözcüğü, böylece asıl anlamı dışında yazın diline de girmiştir.

Fahrettin ÇİLOĞLU (Çilaişvili)

AHMET ÖZKAN (MELAŞVİLİ)

10 Haziran 1922'de Balıkesir İli Gönen İlçesi eski adı ile Salihye, yeni adı ile Koçbayır (Ya da Kaplama) köyünde doğdu.

Ahmet ÖZKAN (Melaşvili)'nin dedeleri halk dilinde 93 Harbi diye anılan 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi sırasında Artvin ili Murgul İlçesi Arhva köyünden göçetmişlerdir. Dedelerini lakap olarak Uzunalioğlu ya da Uzunalioğulları diye adlandırdılar. Koçbayır Köylüleri, "Zabuna" diye ad takmışlardı, onlara. Dedesinin adı Ahmet, babasının adı Tefvik, annesinin adı ise Saniye idi. Çocuk yaşta annesini, 1956'da da babasını yitirdi. Babası Tefvik ÖZKAN'a, cami ve özellikle minare olarak bir çok eseri olduğundan Tefvik usta derlerdi. Ahmet ÖZKAN (Melaşvili), onun yanında uzun süre çalıştığından, ilk Gürcü Kültürü, folkloru ile ilgili bilgiyi babasından aldı.

1930 yıllarında eski yazıyı, daha sonra yeni Türkçe yazıyı öğrenen Ahmet ÖZKAN (Melaşvili), 1933'te Bayramiç Hakimiyeti Milliyeye ilk Mektebine girdi. 1937'de ilk mektebi bitirdikten sonra Bandırma'da bir ortaokula girdi. 1939'ta ortaokulun ikinci sınıfına Balıkesir Lisesinde devam etti. Balıkesir lisesinin ortaokulundan 1940'da mezun olan Ahmet ÖZKAN (Melaşvili) aynı yıl İzmir İkinci Erkek Lisesi'ne girdi. 1941-1942'de aynı lisenin ikinci sınıfında iken lisenin adı İnönü Lisesi oldu. 1943'de İzmir İnönü Lisesi (Şimdiki adı ile İzmir Namık Kemal Lisesi)'nden mezun olduğu yıl askeri kampa bulundu. (O dönemdeki lise son sınıf öğrencileri askeri kampa eğitim görüyorlardı.) Çok zor şartlarda sürdürdüğü eğitim yaşamında sınıfının ve okulunun her zaman en çalışkan ve başarılı öğrencilerinden idi.

Balıkesir Lisesinde okuduğu 1939-1940 yıllarında ortaokuldaki Gürcü arkadaşları ile birlikte Gürcü alfabesinin varlığından haberdar olmadıklarından Latin alfabesine dayalı Gürcü alfabesi oluşturmuşlar ve aralarında yazışmalar yapmışlardı.

1943'de, 21 yaşında iken lise son sınıf askeri kampında eğitim gördüğü sırada aynı kampa bulunan Gürcüstan'da bir süre okuyup Türkiye'ye göçeden bir Gürcü'den Gürcü alfabesinin varlığını ve İstanbul'da Gürcü Katolik Kilisesi'nin bulunduğunu öğrendi. Hemen, orada gerçek Gürcü Alfabesini öğrendi.

1944'de İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesine giren Ahmet ÖZKAN (Melaşvili), yurttan kaldığı sırada, tıp öğrencisi Nuri ERGÜN

(Cinçaradze) ile tanıştı. Balıkesir'deki liseden arkadaşları tıp öğrencisi merhum Kemal ERYILMAZ (Tsitinadze) ile üçü her hafta birlikte toplanıp Gürcüce şarkılar söylerler, dertleşirler, birlikte gezerlerdi. Doktor Nuri ERGÜN (Cinçaradze) ise Bursa İli İnegöl İlçesi Hayriye köyündendir ve O. Ahmet ÖZKAN (Melaşvili)'nin Maçaheli'den göç eden Hayriye köyüyle ilişkisi kumasına neden olmuştur.

Çok sağlıklı ve bakımsız olan yurt yaşamı yüzünden İstanbul Validebağrı Hastahanesinde yaklaşık beş yıl yattı. 1946'da İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi 3. sınıfından, hem ekonomik hem de sağlık nedenleriyle ayrılmak zorunda kaldı. 1950-1951'lerde çalışmak üzere İzmir'e gitti. 1952-1954 yılları arasında İzmir Belediyesi Fen İşleri İmar Müdürlüğünde, 1954-1959 yılları arasında da Nazilli'de Fransız-Türk ortak yapımı olan EMC-RAR Ortaklığı Kemer Barajı Etüd Bürosunda çalıştı.

1955 yılında Yüksel ERGÜN (Cinçaradze) ile İstanbul'da evlendi. Kemer Barajında (Nazilli'de)

çalıştığı sırada 1956'da oğlu İberyâ, 1957'de kızı Tamara dünyaya geldi. 1959' da ailece Nazilli'den Bursa'ya İller Bankası İmar Planlama Müdürlüğünde çalışmak üzere geldi. 1960'da İstanbul'a gidip yarıda bıraktığı Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinin 3. sınıfına başladı. İstanbul'da kaldığı süre içinde sık sık Gürcü Katolik Kilisesini ziyaret eden Ahmet ÖZKAN (Melaşvili) ,16 Temmuz 1962'de çok zor koşullarda iyi derece ile mezun olarak o yıl tekrar Bursa'ya döndü. Üniversiteden mezun olanların yer aldığı 1961-1962 An Yılığında O'ndan şöyle söz konusu edilmektedir: "Sınıfımızın azim ve yaş sembolüdür... Ağabeyimizi bütün sınıf hürmetle selamlar. Aşın iyi kalpliliği ve efendiliği hepimizin kalbini kazanmıştır. 'Çalışanı Allah da sever, kul da sever' düsturu onun bayrağıdır... Son zamanlarda lanse etmiş olduğu 'Hayriye Köyü' felsefesi okulca benimsenmiştir. Kıymetli ağabeyimize bütün sınıf hayatta muvaffakiyetler diler".

1962'de Bursa Bayındırlık Müdürlüğünde kontrol mimar olarak işe başladı. O yıllarda Hayriye Köyü Turizm ve Tanıtma Demeğini, aynı köylü Emekli Öğretmen Merhum M. Faik ERTAN (Hinkiladze) ile birlikte kurdu. Yine o yıllarda "GÜRCÜSTAN, kültür, edebiyat, sanat, tarih, folklor" kitabının çalışmalarna başladı. 1962' de Hayriye köyündeki Gürcü oyunlarını düzenleyerek köyün gençlerinden bir folklor ekibi oluşturdu ve o yıl Bursa festivaline katılmasında öncülük etti. Bu festivalde birinci olan Hayriye Köyü Turizm ve Tanıtma Demeği folklor ekibi başka festivallerde de kendisini gösterdi. Bu girişim, Bursa ve çevresinde ilgiyle karşılandı. Daha sonra 1963'de Hayriye Köyünde kooperatif kurulmasında önderlik etti.

1965'de daha önce yıllardır mektuplaştığı Fransa'da yaşayan Menşevik Gürcü'lerle görüşmek üzere Fransa'ya gitti.

Köyde kurulan demek aracılığıyla Batı Almanya'ya Hayriye Köylüleri İşçi olarak gönderme konusunda da önderlik etti. 1968'e dek Bayındırlık Müdürlüğünde çalışan Ahmet ÖZKAN (Melaşvili) o yıl Almanya'ya gidecek işçileri, sosyalist bir parti olan Türkiye İşçi Partisine üye kaydediyor suçlaması ileri sürülerek Hakkari iline sürüldü. Hakkari'ye gitmeyip önce Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğünde iki yıl çalıştı, sonra serbest mimarlık ve müteahhitlik yapmaya başladı. Öldürüldüğü güne dek serbest çalıştı. Uzun yıllar TMMOB Mimarlar Odası Bursa İl Temsilciliği görevini yapan Ahmet ÖZKAN (Melaşvili), mesleki alanda da birçok başarılar elde etti. Çok iyi Fransızcası sayesinde

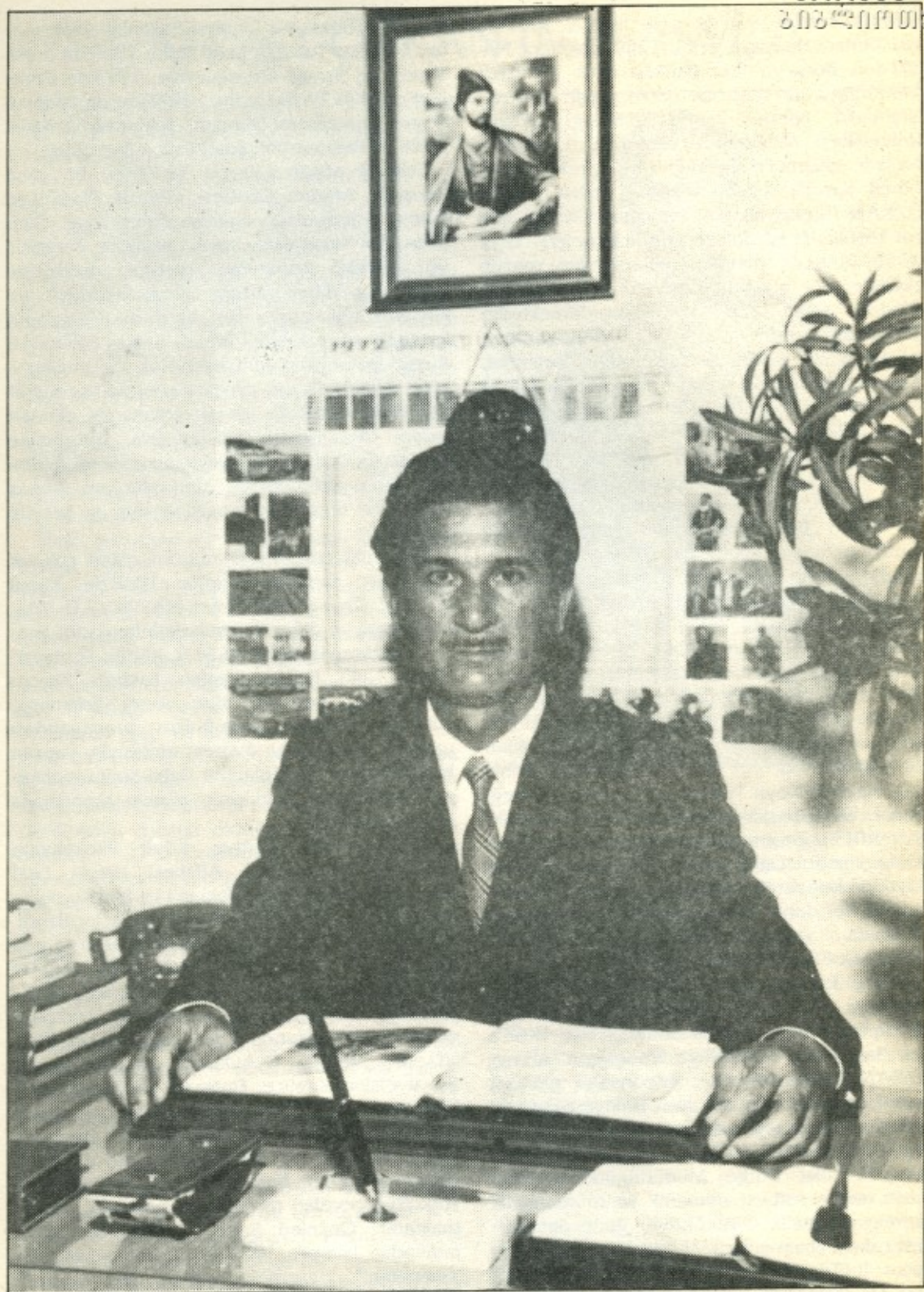
1967'de Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Profesyonel Bölgesel Turist Rehberi oldu. 1969'da Bursa Ticaret ve Sanayi Odasına üye, 1973'de Cumhuriyet Halk Partisine üye, 1978'de de İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsüne üye oldu.

Serbest olarak çalıştığı 1970'den bu yana Bursa'da Atatürk Caddesi Oba İş Hanındaki bürosu Gürcü olsun olmasın dolup taşar, O'nu bilen tüm Bursa'lılarca sevilir, sayılırdı. Bürodaki ve evdeki zamanının yansını mesleğine harcıyorsa, diğer yansını Gürcü kültürüyle ve köylerle ilgili çalışmalara harcardı. Gürcü'lerin kurduğu ve yürüttüğü İnegöl Kafkas Folklor ve Kültür Demeğinin kuruluşuna ve çalışmalarna bilfiil destek olmuş, ayrıca Kuzey Kafkas Kültür Demeğini ilgi ile izleyip onlarla da elinden gelen dayanışmayı göstermişti. Dergilerine yazılar gönderir ve tüm yayınlarını izlerdi. Birlikten yana olduğundan, Çerkesler ve Abhaz (Abaza)lar arasındaki ayrılıkları sert bir şekilde eleştirirdi.

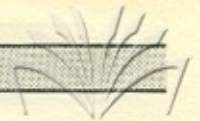
Yedi yıllık bir çalışmanın ürünü olarak çok zor ekonomik koşullar altında 1968'de Kamil OLGUN (Tavadidze), Hayri HAYRİOĞLU (Malaşmadze) ve diğer hemşehrilerinin maddi, manevi yardımıyla "GÜRCÜSTAN, Kültür, Edebiyat, Sanat, Tarih, Folklor" kitabını bastırdı. Kitabın basımından kısa bir süre sonra "İslamlaşma, Türklüğe hakaret, Komünizm propagandası yapmak ve Rusya'yı övmek" iddiasıyla, yapılan bir ihbar üzerine toplatıldı. Daha sonra mahkeme kararları ve bilirkişinin olumlu raporlarıyla serbest bırakıldı.

Daha sonra 'Hayriye Köyü ilkokulunun kütüphanesine Gürcü Alfabeti (Deda Ena) koydu' iddiasıyla Bursa'daki evi ve bürosu polislerce arandı. Götürülen tüm kitaplar incelendi. Bilirkişinin olumlu raporlarıyla kitaplar O'na geri verildi. Tüm bunlardan yılmayan Ahmet ÖZKAN (Melaşvili) 1974'de Aleksandre KAZBEGİ'nin 'Elguca' adlı romanını Türkçeye çevirdi. 1975 yıllarında büyük yapıt Şota RUSTAVELİ'nin "VEPHİS İKAOSANI" (Kaplan Postlu Şövalye)sini Gürcüce, Fransızca ve Azerice'den Türkçeye çevirme çalışmalarna başladı. Çevirisini bitirdiği bu dev yapıtın basımına ömrü yetmedi. Son yıllardaki en büyük isteği, yaşamında bunu basabilmek idi. Gürcüce'den Türkçeye çevrilen romanlarda önsözleri bulunmaktadır. Önceleri Şanver AKIN (Tevzaçze) tarafından İsveç'te 1977'de basımına başlanan "Çveneburi" dergisinin sahibi ve sorumlu yönetmeni olan Ahmet ÖZKAN (Melaşvili) 1975 de ve 1977yi 1978'e bağlayan günlerde

04.11.1984
1984

AHMET MELAŞVİLİNİN ARDINDAN

olmak üzere iki kez eşiyile birlikte Gürcüstan'a gitti. 1976'da da İsviçre'deki Gürcüleri ziyaret etti.

Bursa'nın çeşitli köylerinde ve Bursa'da camiler, okullar, atelyeler, konserve evleri, köy konakları, mandralar, yollar, köprüler vs. olmak üzere çeşitli eserleri vardır. Bu arada en son Hayriye Köyünde bir kültür evi yapımına köylünün ve hemşehrilerinin bağışlarıyla başladı. Bitimine ömrü yetmedi. Köylü, şu anda bu binanın ve diğer yanda kalan köy işlerinin yapılmasına parasal zorluklar içinde de olsa devam ediyor.

Ahmet ÖZKAN (Melaşvili) Gürcüstan'ın bağımsızlığından yana idi. Politika yapmaz, aksine politika yapan hemşehrilerine kızardı bile. Bir Gürcü yurtseveriydi. Son derece hümanist olup hiç bir ulusu küçümsemez, eş değerde görürdü. Sağlık yönünden de bir çok badireler atlattığı olan Ahmet ÖZKAN (Melaşvili)'nin bir ayağı aksak idi.

O'nun yaşamı boyunca yaptığı tüm çalışmalarını çekemeyen faili meçhul karanlık gizli güçler, 5 Temmuz 1980 Cumartesi günü saat 9.00' da oğlu ile birlikte evden çıkınca baba-oğul Melaşvili'ye pusu kurdu ve O'na kıymakta tereddüt etmeyen insanlıkdışı caniler tarafından Ahmet ÖZKAN (Melaşvili), boynuna giren tek kurşunla o anda öldü. Oğlu ise biri baldırından, diğeri ise sağ omuz, akciğer ve boynuna giren iki kurşun ile ağır yaralı olarak kurtuldu.

Kızı Tamara evli olup Merani ile Dila adında iki çocuk annesidir. Oğlu İberya ise mimar olarak serbest çalışmaktadır.

Ahmet ÖZKAN (Melaşvili) 6 Temmuz 1980 pazar günü çok sevdiği köylüsünün ve köy dışındaki Gürcü'lerin, ve O'nu tanıyan tüm Türk dostlarının elleriyle yine çok sevdiği Hayriye köyünde köy mezarlığında toprağa verildi.

Şimdi, köyde manevi bir güç olan Ahmet ÖZKAN (Melaşvili)'nin önderliğinde tüm yanda bıraktığı kültürel, toplumsal ve köyle ilgili çalışmalar, yaşamı boyunca yarattığı onlarca Ahmet ÖZKAN (Melaşvili)'lerce sürdürülüyor, sürdürülecek!..

Masallardaki melekler kadar saf ve yüreği sevgi dolu, Kafkas halk -ahlakının ömek kişisi, yiğit insan, Sen, Kafkas halkları varolduğu ve Gürcüstan halkının dili yaşadığı sürece bir güneş gibi parıldamakta devam edeceksin... AHMET AĞABEY! Rahat Uyu!..

Yıkıldı Kobuleti Köprüsü,
Göçtü dağ, tepe, güzel ümitler
Herşeyimizdi bizim O
Melaşvili Ahmet'imizi öldürdüler...

Kana bulan başıyla, sen
Herşeyi en iyi düşünürdün.
İlahi, sihirli gücünle
Kırk düşmanı bir masaya oturturdun...
Çok yüce bir insanın sen
Pamuk gibi kalbinle, olumlu düşüncelerle.
Asla dolduramaz yerini
Azizler bile kalksa topraktan, Tanrı'nın.

Kendin yemez, yedirirdin
Düşküne, yaşlıya, muhtaca güç verirdin.
Makamına çağırır Tanrı seni
Doğuramaz bir daha annen senin gibisini!..

Otururdun Bursa kentinin yükseklerinde
Ama gönlün alçaktı, sevgi dolu yuvanda
Delik deşik edip, sana kıydılar
Kara topraklara seni nasıl koydular?..

Sabah kalkar, güzel ümitlerle işe giderdin
Hain eller pusudaymış, nereden bilecektin?
Kahpece, kalleşce yaklaşılar arkana
Kurşun yağdırdılar, boğuldun kana...

Gözlerine doldu kanlar
Bunun acısını, kalbinde, beyninde duymayan
neanlar?

Haydi! Doğrul yerinden, kalk ne olursun?
Kara topraklar mezar olacaksa bize olsun...

Hani bazen fırlardın yerinden kalkardın da
Figürler yapardın parmak uçlarında
Tetik çeken, kurşun sıkan kara ellere
Kara belalar yağdırsın, kara topraklar...

Durmadan yazar, çizerdi güzel ellerin
Henüz yaşlı değil, genç sayılırdın...
Nasıl aynlabıldın, biricik Tamar'ından?..
Nasıl kopup gittin, ağlayan İber'inden?..

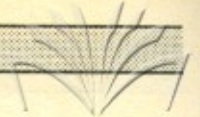
Otlar bitti göğsünde, çayır oldu bak!
Dünya zenginliği artık nemize gerek?
Melaşvili'mizi yitirdik dostlar
Kanlı yaşlarla dolu, ağlayan gözler...

Nasıl kıydılar, nasıl, Melaşvili'mizin canına?
Nasıl girdiler, nasıl, Gürcü toplumunun kanına?
Nasıl kıydılar, nasıl, Melaşvili'mizin canına?
Nasıl girdiler, nasıl, Gürcü toplumunun
kanına?...

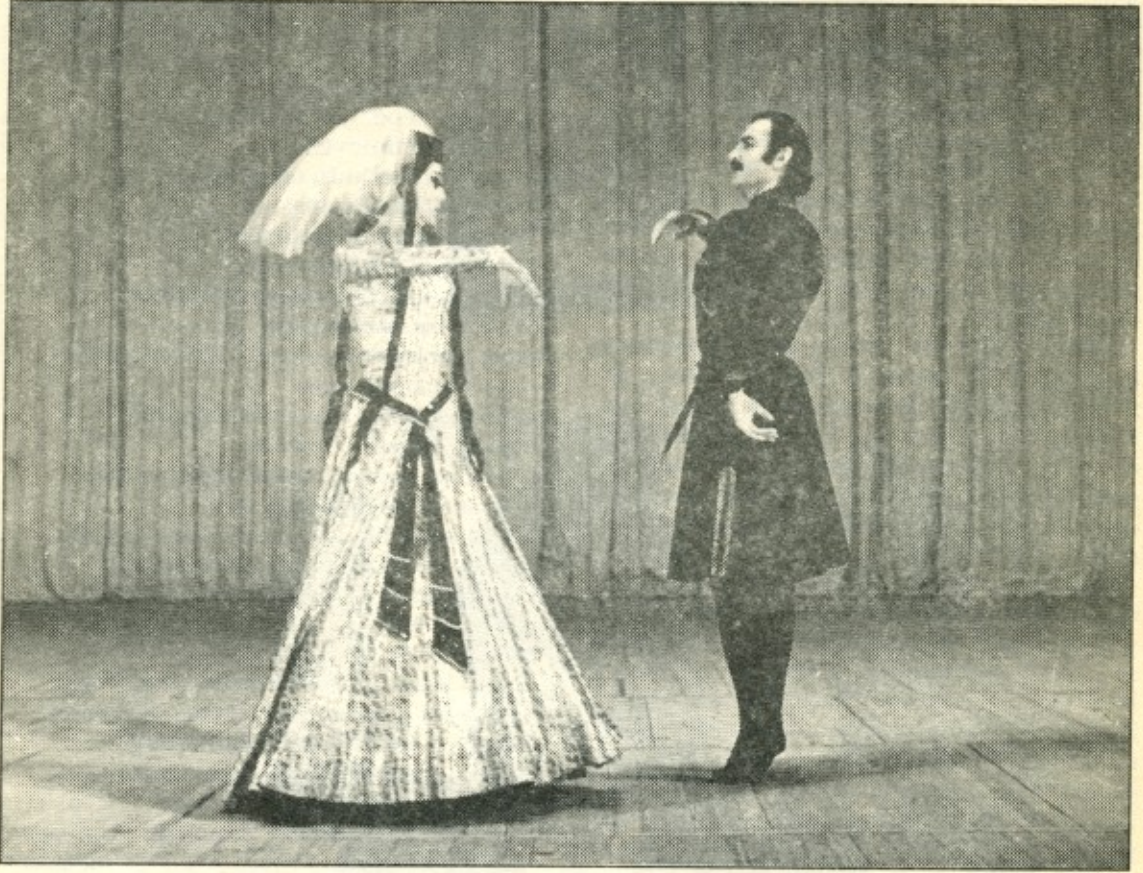
Hasan Tahsin SAYGILI (Bejanidze) 1986-Fatsa

Çeviren : Hayri HAYRİOĞLU (Malakmadze)

"TSEKVA KARTULİ" (GÜRCÜ DANSI)

Gürcü Halkdansları arasında seçkin bir yeri olan "Tşekva Kartuli", sevdâ üzerine kurulmuş bir oyundur. Oynayanlar üzerine huzur veren, hassas bir ruhi etki, şövalyelik duygu ve gururu yaratmaktadır. Bu oyun bir aşk poemi, zerafet yanışı, ölçülü jestlerle yaklaşım sanatıdır.

Bu oyunda gözlenen diğer orijinal özellikler: İyilik dolu yüksek duygu ve düşüncelerin, centilmenlik ve hareketlere hakimiyetin, ağırbaşlılığın huzurlu bir ortamda sergilenmesidir..

Bu oyunda Gürcü belleğinin yarattığı koreografik figür ve mimiklerin tüm doğal güzelliği ile gözler önüne serilmesidir. Kuşkusuz bu güzellikler, yüzyıllar boyu birbirini izleyen kuşaklar zincirinin deneyim ve gelişim süreci içinde bu kerteye değin yücelmiştir. Rahatlıkla diyebiliriz ki, "Tşekva Kartuli", bu denli ahlaki, şövalyelik ruhuna erişmekle sadece belli bir yörenin değil, tüm Gürcü yurdunun sathına mal olmuş bir oyundur.

"Tşekva Kartuli" bir kız-erkek çifti oyunudur. Halk varyantındaki uygulama bunu göstermektedir. Ancak sahne gösterilerinde ise birden çok çiftin ortaya çıktığı görülmektedir.

"Tşekva Kartuli" tamamen kendine özgü hareket biçimi üzerine kurulmuş bir oyundur. Zemin-

de kayar gibi yürüyüşler, erkeğin ayak tabanlarını zemine sürmesi ("Gasma") oyuncunun ustalığını ortaya koymasını zorunlu kılan orijinal, zor figürlerdir. Burada ayak ve kolların bir harmoni içinde uyumlu hareket etmesi, gövdenin dimdik tutulmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

"Tşekva Kartuli", beş bölümden oluşmaktadır:

- 1- Erkeğin oyuna başlamak üzere sahneye çıkması.
- 2- Bayanın erkek tarafından sahneye davet edilmesi ve birlikte dairesel tur atmaları.
- 3- Erkeğin solo gösterisi yapması.
- 4- Bayanın solo gösterisi yapması.
- 5- Çiftin birlikte oyunu sürdürmesi... Hareket yönünü seçmede erkeğin bayana disiplin uygulaması. Tşekva Kartuli'ye eşlik eden enstrümanlar: "Salamuri" (Kafkas kavalı), "duduki", "garmoni", "doli" ya da "daira" (Tef)den ibarettir. Müzik ölçüsü 6/8'dir.

A.TATARADZE'nin "Kartuli Halhuri Tşekvebis Mokle Mimohilva" (Gürcü halkdanslarının kısa analizleri) kitabından alınmıştır.

Çeviren: Hayri HAYRİOĞLU (Malakmadze)

GÜRCÜ KOCAKARI DUALARI

YANIK DUASI

Eli elemte= Eli elemte (Büyülü söz)
 Beli belemte= Beli belemte(Büyülü söz)
 Kva dneboda= Taş eriyor
 Kva şreboda= Taş kuruyor
 Tziteli hoçoçi= Kırmızı beşik
 Dairzeboda= Sallanıyor
 Amnairi momtzvari= Böyle kötü yanık
 Vis daunaħia= Görülmüş mü?
 Sam dgeşi şveleboda= Üç gün içinde iyi olup
 gitsin.
 Üfff...

Not : Bu dua üç gün süreyle sabahlan aç
 kamına okunur.

TEMRE DUASI (Sirsvlis Lotsva)

Sirsvlisa sivasa
 Rogorts hari tvasa
 Gautsvinda tminda kerki
 Gamepara dilasa...
 Üfff...

ANLAMI:
 Sirsvlisa sivasa (Büyülü söz)
 Öküzün ot yolduğu gibi
 Soyulsun ince kabuğu
 Bir sabah erken savuşup gitsin.
 Üfff...

USAHELO DUASI (Maťavris lotsva)

İli ħar tu?= İli misin?
 Maťavri ħar?= Mataври mi?
 Şen sa miħval?= Nereye gidiyorsun?
 -Sitşhlis sasmelad= Kan emmeğe
 Dzvalis saħrelad = Kemik kemirmeye
 Şavo katso= Ey esmer adam
 Tetro katso= Ey beyaz tenli adam
 Tzitelo katso= Ey sarşın adam
 Tav uķuğmarto= Başı eğri
 Şubl uķuğmarto= Alnı eğri
 Tzarb uķuğmarto= Kaşu eğri
 Tval uķuğmarto= Gözü eğri
 Tşhvır uķuğmarto= Burnu eğri

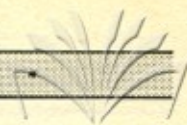
Ķbil uķuğmarto= Dişi eğri
 Ķur uķuğmarto= Kulağı eğri
 Pir uķuğmarto= Yüzü eğri
 Ĥel uķuğmarto= Eli eğri
 Peħ uķuğmarto= Ayağı eğri
 Ķovel silahit= Her türlü silahla
 Dagcrian= Seni doğrarlar
 Dagtibven= Dilim dilim ederler
 Tsu tsu tzkals migtşemen= Seni suya verirler
 Migarun-mogarunieben= Seni süründürürler
 Me var mşvelebeli= Ben şifa vericiyim
 Şen ħar gamrigebeli= Sen huzur bozucusun
 Me var şifa momtşemi= Ben şifa vericiyim
 Tvinşi, tşhvırşi, buķşi, Ķbilşi, Ķurşi= Beyine, bu-
 runa, yüze, dişe, kulağa
 Şifa miyetşi yaradano ğmerto= Sen şifa ver, ya-
 radan Allah!...
 Üfff...

Not: Usaħelo duası birer gün ara ile üç gün
 süreyle toplam 9 kez okunur. Dua okunurken
 hastanın başı üzerinde bıçak gezdirilir. Aşağı
 yukan oynatılıp saçları üzerine hafifçe değdirilir.
 Bu birkaç kez tekrarlanır.
 "USAHELO" sözünün anlamı isimsiz demektir.
 Uğursuz şeylerden söz edileceği zaman onun
 adı söylenmeyip kapalı biçimde ondan (usaħe-
 lo) diye söz edilir. Cin, peri, yılan, çyan gibi
 şeyler için de "usaħelo" diye söz edilir.

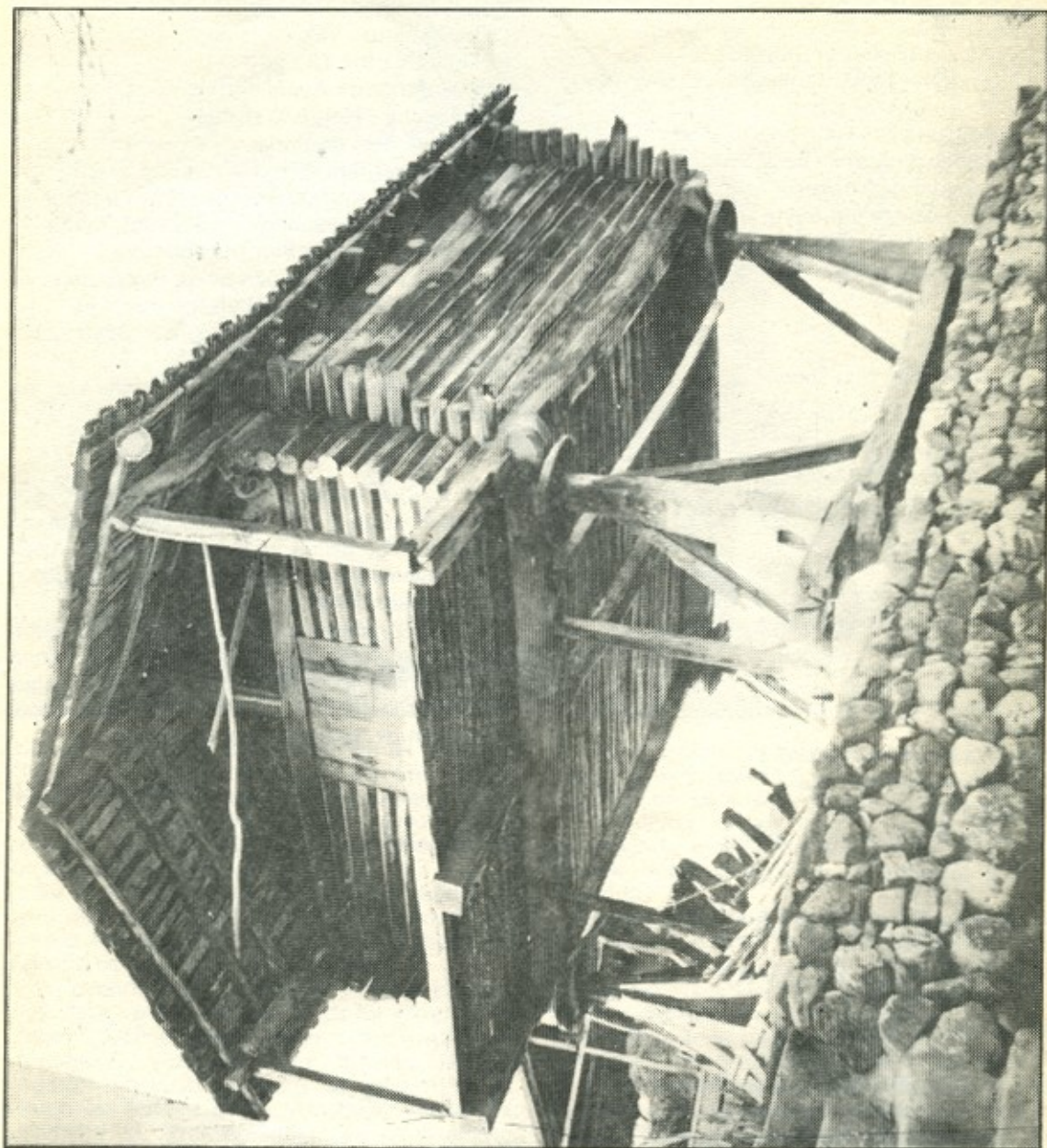
Özalp GÖNERALP

Kaynak : Nezih KARAKAŞ

GÜRCÜ HALKMİMARISİNDEN BİR ÖRNEK

İnegöl, Hayriye Köyü'nde, bir "nalya", "sasimindo" (Serender).

GÜRCÜ BİLMECELERİ

Bir misafirim var güneşe bakamaz
Yediği yemek sofraya konmaz.

Yeni doğmuş bebek

Bir duvarda iki mum yanar

İki göz

İki direk, üstü fiçı
Ivır zıvır dolu içi
Altan üste yokuş bayır
Zirvesi ormanlık, çayır.

İnsan

Bir çifte tüfeğim var
Mermileri ufuklan tutar

İki göz

İki keskin okum var
Kağıda sıksam delemes

İki göz

Aklın rehberidir, çalışır yorulmak bilmez
Bazen merhem gibidir, bazen kahn çekilmez.

Dil

Nemli bir mendilim var
Güneşe tutsam kurumaz

Dil

Rutubette bir kütük
Ne kurur ne de çürür

Dil

Toprağı yok, tohumu yok
Kendi biter, insan biçer

Saç

Dalları yere sarkar
İki salkımı, on tanesi var

El ve parmak uçları

Adım atar iz bırakmaz
Ateş değse onu yakmaz

İnsan gölgesi

İki kardeş bir ülkede
Krallık eder nöbetleşe
Birinin sayısız asker
Birinin var saygın yer

Ay ve güneş

Erkence kalkar, yüzünü yıkar
Tahtına oturur yüceden bakar

Güneş

Gece olur kararır
Tepede gül saranır

Ay

Çarşaf çektim kainata
Üstü altın işlemeli

Sema ve yıldızlar

Gece saysan sayamazsın
Gündüz baksan göremezsın

Yıldızlar

Azametle gurur,
Üstümüzde durur
Direği yok duvan yok
Penceresi kapısı yok,
Bir tane el yetişemez
Bağır, ünle işitemez

Gök kubbesi

Islık çalar adam değil
Gökte uçar kanatlı değil,
Yerde gezer ayaklı değil.

Rüzgar

Gelmezsem aralar
Geline benden kaçarlar.

Yağmur

Yattığım yerde ot bitmez.

Ateş

Ayağı yok, durmaz gezer
Söz dinlemez, laf anlamaz
Her engeli yıkar ezer.

Nehir

Yükseklerden aşır gelir
Gözü dönmüş süvariler

Sel

"Halhuri Sitkviereba" (Halkdeyişleri) adlı
kitaptan alınmıştır.

Çeviren : Hayri HAYRİOĞLU (Malakmağze)

KISA GÜRCÜSTAN TARİHİ

Bugünkü Gürcüstan topraklarında insan topluluklarının kökleri Alt Paleolitik Çağ'a değin uzanır. Neolitik sivilde yapılan kazılar, o dönemde bölgede hayvancılık ve tarımla uğraşan yerleşik kabilelerin varlığını kanıtlamaktadır. Kafkasya eski çağlarda metal işlemeçiliğinin beşiği sayılırdı. Yunanlılar'a göre demir dökümcülüğünü Gürcüler'in ataları bulmuştu. İ.Ö. 1000'lerin başlarına ait Asur ve Urartu kaynaklarına göre ilk Gürcü birliğini, sonradan Gürcüstan'ın güneybatısındaki Tao iline yerleşen ve Yunanlılar'ca Taohiler olarak adlandırılan Diahiler (Diaeniler) kurmuştu. Gürcü

Mithradates'in yönetimine girdi. Pompeius'un İ.Ö. 65'teki seferleri sonunda Kolha ile Gürcüstan'ın Karadeniz kıyısında kalan öbür toprakları doğrudan Roma yönetimine katıldı. Kartli de Roma egemenliğine girdi.

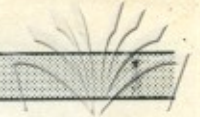
İ.S. 337'de Hıristiyanlığı kabul eden Gürcüstan, sonraki 300 yıl boyunca Bizans ve Pers İmparatorlukları arasındaki çatışmalara sahne oldu. Karadeniz kıyısındaki Lazika Krallığı Bizans'a bağlanırken, Kartli de İran'ın denetimine girdi. Kartli'nin efsanevi kralı Vahtang Gorgasali 5. yüzyılın ikinci yarısında Sasaniler'e karşı savaşarak Gürcüstan'a ulusal egemenliği ka

boylarının oluşturduğu ikinci birlik olan Kolha (Kolhis) da Karadeniz'in doğusundaki geniş toprakları egemenliği altında tutuyordu. Kolha Yunan mitolojisinde Medea'nın yurdu ve Argonatlar'ın varmaya çalıştıkları efsanevi bir servet ve büyü ülkesi olarak geçer. Sonraki dönemlerde Gürcüstan'da birçok küçük devlet kuruldu. Doğu Gürcüstan'daki devletler İ.Ö. 4. yüzyılda birleşerek bugün küçük bir kasaba olan Mtskheta'yı başkent edindiler. İberia ya da Kartli Krallığı olarak bilinen bu devletin kurucusu Kral Parnavaz'dı. Miletos'tan gelen Yunanlı kolonicilerin yerleştiği Kolha, sonradan Pontus Kralı Büyük

zandirdi ve başkenti Mtskheta'dan Tiflis'e taşıdı. Ama Kartli Krallığı Sasanî Kralı Husrev tarafından yıkıldı. 654'te Müslüman Arap orduları Gürcüstan'a girerek Tiflis'te bir emirlik kurdular. Araplar ve Bizanslılar'a karşı savaşan Gürcüler yavaş yavaş topraklarını geri aldılar. Egrisi, Abhazya, Kağheti Hereti, Tao-Klarceti gibi yeni krallıklar ve prenslikler ortaya çıktı. Zamanla bu devletler arasındaki anlaşmazlıklar giderilerek doğu ve batı Gürcüstan'ın büyük bölümünde birlik sağlandı. Bağratlıları (Bağratlılar) soyundan gelen ve doğu ile batıdaki prenslikleri birleştiren III. Bağrat 975'te Sakartvelo adlı devleti kurarak krallığını

ilan etti. 1089-1125 arasında hüküm süren IV. David (Kurucu) 1122'te Tiflis'i Müslümanlar'dan geri aldı. Kraliçe Tamara döneminde (1184-1215) gücünün doruğuna ulaşan Gürcüstan'ın sınırları Azerbaycan'dan Çerkesya'ya, Erzurum'dan Gence'ye uzanıyordu. Ülke 1220'lerden başlayarak önce Harezmşahlar, ardından da Moğollar'ın istilasına uğradı. Suram Dağları'nın batısında kalan İmereti, bu dönemde bağımsızlığını korudu. 1386-1403 arasında Timur'un saldırıları ülkede tam bir ekonomik ve kültürel çöküntüye yol açtı.

Osmanlılar'ın 1453'te İstanbul'u almalarından sonra Gürcüstan'ın Batı Hıristiyan dünyasıyla bağları kopmuştu. Gürcüstan izleyen dönemde sürekli olarak Osmanlı ve İran saldırılarına uğradı. 1510'da İmereti'ye giren Osmanlılar başkent Kutaisi'yi ele geçirdiler. Ardından İran Şahı I. İsmail Kartli'ye girdi. 1578'de Tiflis Osmanlılar'ın eline geçti. Gürcüstan'ın doğusunda İran, batısında da Osmanlı denetimi kuruldu. 1744-98 arasında hüküm süren II. Erekle, Kartli ve Kaşeti krallıklarını birleştirdi. Aynı dönemde İmereti kralı olan I. Solomon da İmereti'yi Osmanlılar'dan geri aldı.

Dağıstanlı kabilelerin akınlarıyla karşılaşan II. Erekle 1783'te Rusya ile Gürcüstan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü güvence altına alan Georgiyevsk Antlaşması'nı imzaladı. Gene de Gürcüstan, İran'ın saldırıları karşısında yalnız kaldı. İranlılar 1795'te Tiflis'i yağmaladılar. Ruslar 1801'de Kartli ve Kaşeti'yi ilhak ettiler. Rus valilerin sert yönetimi 1804'te halkın ayaklanmasına yol açtı. Ruslar 1810-64 arasında öbür Gürcü prensliklerini de topraklarına kattılar. Uzun yıllar Osmanlı yönetiminde kalan Poti ve Batum gibi limanlarla Gürcüstan'ın güneybatısındaki topraklar ise 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rusya'nın denetimindeki Gürcüstan'a katıldı.

Ulusal uyanışa Pirveli Dasi (Birinci Grup) olarak adlandırılan edebî ve toplumsal hareketin kurucusu İlija Çavçavadze önderlik etti. Marksist Sosyal Demokrat Parti'nin çekirdeğini ise Noe Jordania ve Karlo Çheidze'nin kurduğu Mesame Dasi (Üçüncü Grup) oluşturdu. Bu parti içinde Jordania'nın başını çektiği menşevikler zamanla ağırlık kazandılar. 1905 Devrimi sırasında gerilla savaşlarına ve Kazaklar aracılığıyla yürütülen genel bir misilleme hareketine sahne olan Gürcüstan, 1917 Devrimi'nden sonra 26 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan ederek Almanya'nın

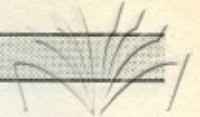
korumasına girdi. Tiflis'te Noe - Jordania başkanlığında Menşevik ağırlıklı bir hükümet kuruldu. I. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri yenilince ülke İngiliz işgaline uğradı. Paris Barış Konferansı'na katılan ve 22 ülke tarafından tanınan Gürcüstan Cumhuriyeti, kısa süre sonra Bolşevikler'in ciddi tehdidiyle karşılaştı. Mayıs 1920'de Moskova tarafından tanındıysa da Stalin ve Orconikidze'nin yönetimindeki Kızıl Ordu ülkeye girerek Jordania hükümetini devirdi ve Tiflis'te Sovyet yönetimini kurdu.

Gürcüstan'ın Transkafkasya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanması halk arasında büyük tepkiye yol açtı. 1924'te Sovyet yönetimine karşı girişilen büyük bir ayaklanma Kızıl Ordu tarafından bastırıldı. Gürcüstan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti 1936'da SSCB'yi oluşturan 15 cumhuriyetten biri oldu.

SSCB'de 1980'lerde uygulamaya konan köklü reformlar Gürcüstan'da bağımsızlık eğiliminin güçlenmesine yol açtı. 9 Nisan 1989'da Tiflis'te bağımsızlık yanlısı barışçıl bir gösteri düzenlendi; ama SSCB yönetimi bu gösteriyi sert biçimde bastırdı. Ekim ve Kasım 1990'da yapılan ilk çok partili seçimlerde Yuvarlak Masa adlı milliyetçi İttifak parlamentoda çoğunluğu sağladı. Yeni parlamento Gürcüstan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin adını Gürcüstan Cumhuriyeti olarak değiştirdi ve Yuvarlak Masa'nın önderi Zviad Gamsahurdia'yı devlet başkanlığına seçti. Gürcüstan Cumhuriyeti, düzenlenen halkoylamasının ardından 9 Nisan 1991'de SSCB'den bağımsızlığını ilan etti. 26 Mayıs 1991'de Gamsahurdia halkın oyuyla yeniden devlet başkanlığına seçildi ve SSCB cumhuriyetlerinde bu göreve doğrudan seçilen ilk kişi oldu. Bu arada onu diktatörlükle suçlayan muhalefet güçleriyle Gamsahurdia yanlıları arasında kanlı çatışmalar çıktı. Ocak 1992'de Gamsahurdia iktidardan uzaklaştırıldı ve Tengiz Sigua başkanlığında geçici bir hükümet kuruldu. Mart 1992'de, parlamento işlevi gören Devlet Konseyi'nin başkanlığına dağılan SSCB'nin eski dışişleri bakanlarından ve eski Gürcüstan Komünist Partisi'nin birinci sekreterlerinden Edvard Şevardnadze getirildi.

BRITANNICA COMPTON'S Genel Kültür Ansiklopedisi'nin 27 Nisan 1992 Tarih 59'uncu sayısından aynen alınmıştır.

"TAMAR DEDOPALİ"(KRALIÇE TAMARA)

Ülkelerin birbirine çok uzak olduğu bir devirdi. Büyüleyici güzelliği ve kudretinin söylentileri uzak diyarlara uzanan Genç Kraliçe, ayakta, çoşan, köpüren, gözyaşı döken halkını sabırla dinliyordu.

Yakınmalann ardı arkası gelmiyordu bir türlü. Fakat o biliyordu ve emindi ki ağzından çıkan her söz derhal yerine getirilirdi, seve seve. Halkın biraz ferahlaması için susar, bekler, sonra konuşurdu. Sesi nekadar tatlı ve ahenkliydi... Bu defa da öyle yaptı. Topluluk derin bir sessizliğe gömüldü. Kalabalık şöyle bir dalgalandı.

- Erdebil sultanının ansızın Ani şehrini basıp mabedlere sığınan 12.000 kişiyi kılıçtan geçirmesi beni de sizin kadar üzdü ve içimi sızlattı. Ani, Ermeniler için kutsal bir kent... Oysa bizim için her karış toprak kutsaldır. Yalnız Ani değil. Fakat böyle boşyere bağırıp çağırm, gücümüzü harcarsak birşey kazanamayız.

Taparcasına sevdikleri, Kraliçelerine çoşkun bir sevgi gösterisinde bulunan halk az yatışınca kalabalık arasından bir ses duyuldu.

- Kraliçemiz. Ne yapmayı düşünüyorsunuz?...
- Aniyi geri alacağız elbette...

Hep bir ağzından bağırarak halkın uğultusu uzaklardan yankılandı.

- Ya intikamımız? Onikibin kardeşimizin intikamı?...
Kraliçenin yüzünde tebessümlerin en tatlısı belirdi:

- İntikamımızı da alacağız tabii.

Kraliçe, halkına verdiği sözünde dümüş, kısa bir süre sonra Aniyi geri almıştı, tabii adil intikamını da. Sonra Aniyi bir Gürcülerden, birde Ermenilerden vali tayin etti.

Kraliçe TAMAR YAPICI DAVID'in torunu, Kral GEORGİ III.ün kızı oluyordu. İnsanın soluğunu kesecek kadar güzel ve sihirli bir görünüşü vardı. Hükümdar ve prensler peş-peşe evlenme teklifinde bulunuyorlardı. Bunun üzerine Gürcüler, yabancıların baskısı altına girmekten çekindikleri için Kraliçelerine acele kaydı ile bir koca bulmak zorunluluğunu duydular. Kıpçak ülkesinde hüküm süren Rus prensi Boguliuski'nin genç oğlu GEORG arzulana uygun bir damatdı. Fakat evlendikten sonra eşinin güzelliği prensi şaşkına çevirdi. İtidalini yitirdi.

Georg gece gündüz içiyor, fitil gibi sarhoş

oluyordu. Kraliçenin buna pek itirazı yoktu ama halk, bu kocanın ona layık olmasını istiyordu. Georg'a sert bir ihtarda bulundular. Hiç bir sonuç alınmadı. bunun üzerine prens sınır dışı edildi.

Georg'un bu olaydan sonra akli başına gelmiş, uğradığı kaybın değerini anlayabilmişti.

Bizans imparatoruna sığınarak yardım diledi. Sonra emrine verilen ordunun başına geçerek Tortum civarında Gürcülerle karşılaştı. Sonuçta yenilgiye uğrayıp esir düştü. Gürcüler onu, topraklarına ayak basmamak şartı ile serbest bıraktılar. Fakat Georg'un akli fikri güzel kansında olduğu için 1197 yılında şansını bir daha denemek istedi. Yine bozguna uğradı. Bundan sonrası ümitsiz bir devre başladı. Sadece rüyadan farksız mutlu günlerin hayali ile yetinmesi gerekecekti, Georg da öyle yapmak zorunda kaldı.

Tamar'ın emsalsiz güzelliği ve gücü, Avrupa'da da dillere destan olmuştu. İspanyadan bile İzdivaç teklifi geliyordu. Selçuk hükümdarı Kılıçarslanın oğlu Rüknettın de Tamar'ın ününü işitip onunla evlenmeyi arzuladı. Rüknettın, babasına:

- İzin ver, kafir Gürcü eline sefer tertip edeyim. Tamarı kendime eş, ülkesini de çeyiz olarak getireyim, dedi. Kılıçarslan oğlunun bu teklifine sevindi, gurur duydu. Sefere izin verdi.

Rüknettın 400.000 kişilik ordusuyla geldiyse de feci bir bozguna uğradı. Genç Rüknettın ağır yaralandı, sonra öldü. Gürcülerin eline sayısız ganimet geçti.

Bu olaydan sonra kraliçelerine Asetin Prensi David Soslan adında yiğitbir koca buldular.

Tamar, halkını sayan ve seven bir Kraliçeydi. Bu isteğe karşı koymadı. Memleketine altın bir devir yaşatmış, eşine zor raslanır mükemmel bir idareciydi.

Güzelliği, adaleti, temiz ahlakı ile Gürcü edebiyatına çeşitli şaheserler kazandıran Tamara, 1212 yılında ölmüştür. Fakat nasıl ölmüş ve nereye gömülmüştü? Mezan şimdi nerededir? Bunu kimse öğrenememiş, bu konudaki sırm kimse çözememiştir.

Hayatta iken (AZİZE) payesine ulaşan Tamar öldükten sonra zaten mezara gömülemez, ancak göklere çıkar, tanrı katına yerleşebilirdi.

03/06/1968 tarihli
61'inci sayıdaki Şehbal AYGEN'in yazısından

Ya da halkının kalbinde kıyamete dek yaşayacaktı.

SEN VE BEN adlı derginin 03/06/1968 tarihli 61'inci sayıdaki **Şehbal AYGEN**'in yazısından derlenmiştir.

Birinci olasılığın gerçeklik payı bilinmez, ama Tamar'ın hala tüm Kafkas halklarının gönüllerinde yaşadığına hiç kuşku yoktur...

Derleyen: Hayri HAYRİOĞLU (Malağmadze)

Şair Şota RUSTAVELİ, Gürcü Kraliçesi TAMARA'ya
ünlü destanını sunuyor.

GÜRCÜ EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

I. ESKİ GÜRCÜ EDEBİYATI

Kartuli Enis Ganmarḡebiti Leksikoni (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) adlı Gürcüce sözlükte 112.949 sözcük yer alır. Bu bize Gürcücenin sözcük hazinesi açısından dünyanın zengin dillerinden biri olduğunu göstermektedir. Köklü bir geleneği olan edebiyatların hemen hepsi bu anlamda zengin olan dillerde kaleme alınmış yapıtlardan oluşur. Gürcü edebiyatı da çok eski ve zengin bir geleneğe dayanır. Bu geleneğin temeli 5. yüzyılda, yani günümüzden on beş yüzyıl önce atılmıştır Doğu Hıristiyan dünyasının en eski ve en zengin edebiyatı olan Gürcü edebiyatı, ortaçağ ve erken Hıristiyan edebiyatına ışık tutması bakımından da önem taşır. Bu edebiyatın tek tarihsel edebi dili Gürcücedir. Bugünkü Gürcü edebiyatı dili, Doğu Gürcüce temelinde ortaya çıkmış, 19. yüzyılın ortalarında son biçimini almıştır. Gürcücenin yazımında, geliştirildiği tarihten (yaklaşık olarak İS 300) bu yana, kendine özgü yapısal ve karakteristik özellikleri olan Gürcü alfabesi (**Kartuli anbanl**) kullanılmıştır. Bu alfabe günümüzdeki biçimiyle 5'li ünlü, 28'li ünsüz olmak üzere 33 harften oluşmaktadır.

Gürcü edebiyatı, 4.yüzyılda Hıristiyanlığın benimsenmesinden sonra dinsel metinlerin anadile çevrilmesine gereksinme duyulması sonucunda ortaya çıktı. Çeviri dinsel kitapları, azizlerin yaşamlarını anlatan ürünler izledi. Gürcü edebiyatının gelişmesine, ortaçağda Doğu ve Batı dillerinden yapılan çevirilerin ve uyarlamaların da önemli katkısı oldu. Örneğin Budacılığın kurucusu Buda'ya ilişkin Doğu efsanesinden bir uyarlama olan **Balavariani**, Gürcüceden Batı dillerine çevrilerek bütün Avrupa'ya yayıldı.

12.yüzyıla değin Gürcü edebiyatı temelde "kilise edebiyatı"ndan (azizlerin yaşamlarını anlatan metinler, dinsel metinler, dinsel efsaneler vs) oluşuyordu. Ama zamanla din dışı konuların ele alınması önem kazandı. Bu yüzyılda Sargis Tmogveli'nin Farsça klasik halk öyküsünden uyarladığı **Vlsramiani** ile Mose Honeli'nin **Amranda-recaniani**, Kraliçe Tamara ve kocası Davit Soslan adına yazılan **Çahruhadze'nin Tamariani**, İoane Şavteli'nin **Abdulmesia** adlı yapıtları, kilise dışı edebiyatın ilk önemli ürünleriydi. Bu dön-

nemde yazılan en önemli, aynı zamanda klasik Gürcü edebiyatının en ünlü yapıtı Şota Rustaveli'nin **Vephistkaosani**'dir.

Şota Rustaveli, günümüze ulaşmış tek yapıtı olan bu ünlü romantik destanını 1184-1213 arasında hüküm süren Kraliçe Tamara için yazmıştır.

Destana göre Arap komutan Avtandil, Şah Rostevan'ın kızına aşık olur (Anlatıya göre Şota Rustaveli de Kraliçe Tamara'ya aşık); ama aşkına karşılık görmez. Şahın kızı, yani Tinatin bu arada babasının yerine tahta çıkar. Tahta çıkma törenleri sırasında şahın kuvvetlerini yenen Kaplan postlu kahramanı, yani Tıariel'i getirirse Avtandil'e, kendisiyle evlenmeye söz verir. Avtandil, Hintli kahraman Tıariel'le karşılaşır; Ama onunla dost olur. İki birliktedir, Tıariel'in sevgilisi Nestan Darecan'ı bulmak amacıyla **kacebi** (cinler) ülkesine giderler. Birçok ilginç serüvenden sonra iki kahraman da sevgililerine kavuşur.

Binbeşyüzyü aşkın dörtlükten oluşan **Vephistkaosani**, ilk kez 1712'de basıldı. Birçok Batı ve Doğu diline çevrilmiş olan bu yapıt, Ahmet Özkan (Melaşvili) tarafından Türkçeye çevrilerek bir bölümü Çveneburi (1977-79) dergisinde yayımlandı. Yapıtın bütünü ise Bilal Dindar ve Zeynelabidin Makas'ın çeviriyle 1991'de **Kaplan Postlu Şövalye** adıyla basıldı.

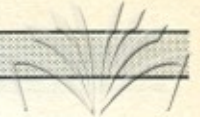
Gürcü edebiyatının gelişimi, 13. yüzyılda başlayan yabancı İstlalarıyla kesintiye uğradı. Buna rağmen Rustaveli'nin bıraktığı ölümsüz şiir geleneği sürdürüldü. 16 ve 17. yüzyıllarda şiir Gürcü edebiyatında ve Gürcü insanının yaşamındaki önemini hep korudu. Kral I.Teimuraz, aynı zamanda adı anılmaya değer bir şairdi. Gürcü şiirine ulusal-tarihsel konular ilk kez onun döneminde girdi. Teimuraz, **İzameba Ketevan Dedoplisa**'da (Kraliçe Ketevan'ın İzdırabı) annesinin yurduna adadığı acıklı yaşamını anlattı. İoseb Tbiliseli, Giorgi Saakadze'nin mücadelesini ve acıklı sonunu şiirlerinde konu edindi. Kral Arçil ise şiirlerinde 17. yüzyılın tarihini fon olarak Kral Teimuraz'ın yaşamını yansıttı. Bu dönemin ünlü şairlerinden biri de **Şahnavaiani**'nin yazarı Peşangi Hitarişvili'ydi. Bu dönemde özgün şiirin yanında, Farsçadan

Dünya klasiklerine girmiş, klasik Gürcü Edebiyatının en ünlü yapıtı
"VEPHİSTKAOSANI" (Kaplan Postlu Kahraman) adlı destanının yaratıcısı
Büyük Şair Şota RUSTAVELİ

manzum ve düzyazı çeviriler de yapıldı. **Şahname** ve **Kilila da Damani** (Kelile ve Dimne) çok tutulan çevirilerdi.

18.yüzyılın ilk çeyreğinde Gürcü entelektüel yaşamını aydın bir yönetici, bilgin ve şair olan Kral VI. Vahtang belirledi. Vahtang 1709'da Tiflis'te ilk Gürcü basımevini kurdu ve Vephistkaosani 1712'de ilk kez burada basıldı. Bu basımevinin kuruluşuna Romanya'da bulunan Antimoz İvereli yardımcı olmuştu. İvereli küçük yaşta Gürcüstan'dan Kudüs'e giderek, oradaki patrikhanede yetişmiş aydın bir din adamıydı. Vahtang, Vephistkaosani'nin bu ilk basımının redaksiyonunu yaptı ve açıklayıcı bilgiler ekledi. Bu, Rustaveli'nin ölümsüz destanın ilk bilimsel basımıydı.

Gürcü edebiyatı, ünlü yazar ve sözlükçü Sulhan-Saba Orbeliani'yle (1658-1725) yeniden canlandı. Orbeliani, Prens Vahtang'ın öğretmeni idi. Vahtang tahta çıkınca onun adına diplomatik görevle Avrupa'ya gitmişti. Sulhan-Saba, Sitkviskona (Söz Demeti) adı altında ilk sistematik Gürcüce sözlüğü hazırladı. Araştırmacıların bugün de yararlandıkları bu sözlüğün 17 binden çok girişi vardır. Sulhan-Saba'nın kitapları arasında, en önemlisi Tzigni Sibrdznesitsruisa'dır (Yalanların ve Bilgeliğin Kitabı). Bu kitapta, eğitici öykülerle, bir hükümdarın oğlunu

eğitmek amacıyla anlattığı meseller çerçevesinde oluşmuş eğlendirici anekdotlar yer alır. Prens'in öğretmeni Leon ile dalkavuk saray hizmetlisi Ruka arasındaki atışmalara da yer verilir. Kitaptaki birkaç fabl ve öykü Türk ve Fars kaynaklıdır. Öbürleri ya Gürcü folklorundan alınmıştır ya da Orbeliani'nin hayal ürünüdür.

18.yüzyıl Gürcü edebiyatının, adının mutlaka anılması gereken iki büyük şairi vardır: Davit Guramişvili (1705-92) ve Besiki olarak da bilinen Besarion Gabaşvili (1750-91). Bu iki şair, 18. yüzyılın ikinci yarısındaki Gürcü şiirinin en güzel örneklerini yazdılar. Guramişvili şiirlerini Rusya'da yaşadığı yıllarda yazdı. O Lezgilere tutsak düşmüş, ama Moskova'ya kaçmayı başarmıştı. Kartlis Çiri'de (Gürcüstan'ın Kötü Talih), Gürcüstan'ın 18.yüzyılın ilk yarısındaki panoramasını çizen Gabaşvili, eski Yunan felsefesini, Gürcüstan tarihini ve kültürünü çok iyi bilen bir aydıydı. İmereti kralı I.Solomon'un elçisi olarak Rus çarının nezdinde bulunmuştu. Gabaşvili şiirlerinde aşk ve iyimserlik motiflerine sıkça yer verir. Şairin yurtseverliği özellikle tarihsel şiirlerinde yansır.

Fahrettin ÇİLOĞLU (Çilaişvili)

NOT : Gelecek sayıda "19. YÜZYIL VE ÇAĞDAŞ GÜRCÜ EDEBİYATI" başlıklı II. Bölüm ile devam edilecek.

BÜYÜK ŞOTANIN İKİ DİZESİ ÜZERİNE

"Muhtaçlara rızık, kölelere özgürlük ver Yetimler, yoksullar şenlenip yücelsinler"

Büyük Gürcü Kraliçesi "TAMAR MEPE" o kadar merhametli ve hayırsever insanmış ki kendisinden yardım dileyen hiç kimseyi dardına deva olup gönlünü almadan geri çevirmezmiş.

Tamar, yortu ibadetleri için kilisede bulunduğu bir sırada yoksul biri yanına giderek yardım dilemiş. Tamar da yoksula:

-Yortu sona erince gel, dilediğini al, demiş. Fakat yortu bittiği halde yoksul ortalarda görünmemiş. Bu hale çok üzülen ve duygulanan Kraliçe Tamar, değerli elmas taşı altın küpelerini kulaklarından çıkarıp Başveziri ünlü

şair Şota Rustaveli'ye vermiş ve:

-Bugün yardım dilemeğe gelecek herkese onar altın ver. Özgürlük dilemeğe gelecek herkesin de diyetini ödeyip azad et, diye emretmiş.

İnsancıl Şair, Başvezir Şota, Tamar'ın bu davranışıyla çok duygulanmış, gözleri yaşarmış. Bu olaydan esinlenerek şu satırları karalamış:

"MUHTAÇLARA RIZIK, KÖLELERE ÖZGÜRLÜK VER YETİMLER, YOKSULLAR ŞENLENİP YÜCELSİNLER"

"Tavi suplebis İribuna" (Özgürlük Gazetesi)'nin Paris 1989 sayısından alınmıştır.

Çeviren : Hayri HAYRİOĞLU (Malağmadze)

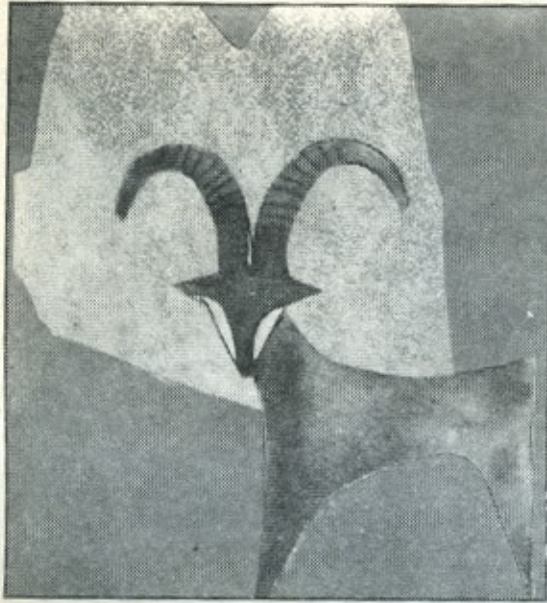

BETKİL

Genç Ressam **VAHTANG ONIANI**nin grafik ve heykel sanatında başarılarını bilmeyen yok Gürcüstan'da. Son yıllarda folklor konusuna eğilerek işlemeğe, biri öbürünü geçen yapıtlar yaratmağa başladı. Çok eski bir Svan halk türküsünün sözlerini derleyerek, Avcı **BETKİL**'in trajik öyküsünü, herbiri bir sanat değeri taşıyan tablolarla da süsleyerek sergilemektedir bu yapıtında.

Ey sevimli yiğit avcı!
Kurt gibi çevik dizlerin,
Çelik misalidir kalbin.
Şimşek şimşektir gözlerin.
Az konuşur çok yaparsın.
Kimseye mihnet etmezsin.
Yardım da hiç dilemezsin.
Asılı ok yay boynunda,
Peynir ekmeğin torbanda.
Hep tarlalar ve omanlar,
Hamanıdır uzun yollar.
Bol otludur otlakların,
Bereketli hem ocağın.
Yakışıklı mutlu avcı.

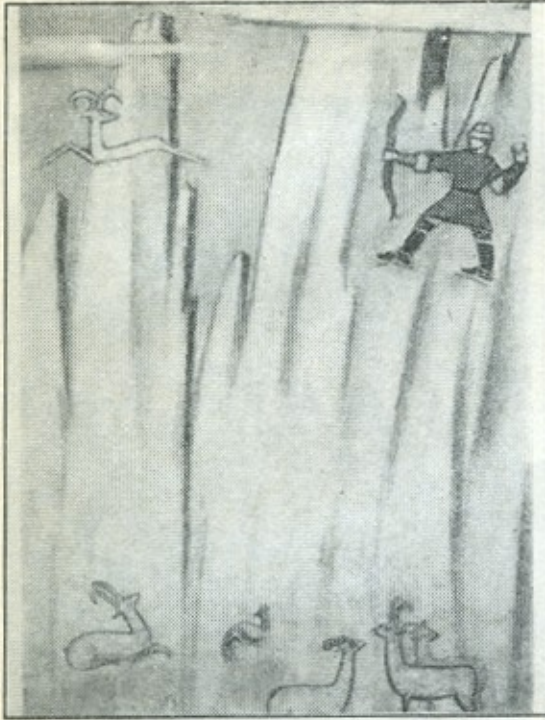
Tan ağanyor ufukta...
Güneş ilah çıkmış tahta.
Karanlıklar derelerde,
Borozan ağır çalmakta.
Buhurdanlık da tütmekte,
İşildiyor mum masada,
Aslanlı bayrak havada.
Halk ilahi okumakta:
"Ulu Tanım gün yücelsin!
Seher yıldızı yücelsin!
Ya Tanım güneş yücelsin
Amin!"

Mulağ, Mujal köylüleri,
Tümü girmişler kolkola,
"Lenteği" oyunlarında.
Başladılar söylemeğe,
"Bail-ilba" türküsünü.
Dağlar eşlik eder ordan:
"Bail-ilba, Bail-ilba!.."
Şimdi gel şu işe şaşma:
"Voi, dili voisa, bibi!" diye
Başlar Betkil bir türküye,
Mecbur olur halk uymaya...

Şaşılacak bir olay, birden
Fırlar bir yaban keçi dağdan.
Oyunu keser yandan.
Yürür Betkil'in üstüne.
Bir korkudur girer halka.
Bektil de şaşar bu işe.
Fakat beyaz yaban keçi,
Hiç hayra alamet değil.

Köylüler konuşurlar:

- Kim yüzer ki derisini?
- Ancak Betkil yapar bunu.
- Büyük ödül,avlayana.

Aldı Betkil:

- Ödülü almak isterim.
- Yeter üç yıl beklediğim.
- Korkuyordum Tanrıça'dan.
- Dönmem gayn kararımдан.
- Bozmayın siz türkünüzü,
- Getireyim keçinizi...

Betkil hemen koşar eve.

Bu gidişin sondur Avcı!

Halin yaman avcı aman...

- Ana, ok yayı ver bana.
- Ne ok yayı? Sorar ana.
- Ava gidiyorum ana.
- Oğul bugün çıkma ava!
- Bir hal gelecek başına,
- Kanşmam ama işine.

- Gece kötü bir düş gördüm.
- Eksilmişti tam üç dişim.
- Yaban keçi dayanmıştı.
- Ya düşüm hayra çıkmazsa?
- Ok yay getir bana ana.
- Boşver, düşe kulak asma.

Avcı hemen çıkar yola,

Avı izler patıkada.

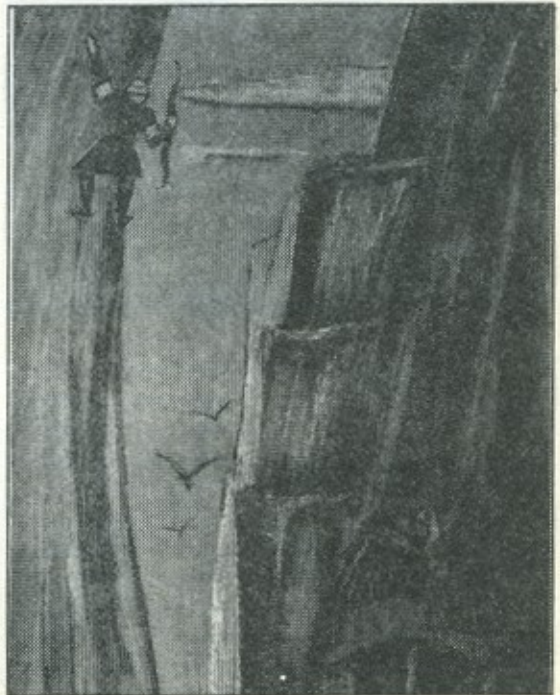
Keçi önde avcı artta.

Az giderler uz giderler,

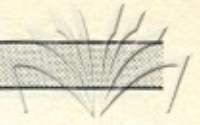
Dere tepe düz giderler .

Yaban ne menzile girer,

Ne de gözden irak düşer.
Önü gidiyor mezara,
Art yol dönüşür kayaya.
Avcı izler, izler.. Izler...
Ayırmaz gözünü ondan,
Vuracak dağa varmadan...

ՅԻՄՅԵՅԵՆ
ՅՈՅԷՆՈՒՄԵՅՅ

En son çıkar kayalıklar,
Dal'ın ülkesi buralar.
Avcı düşünür: "Aldandım,
Dal'in oyununa geldim."

Hayır, korur O, avcıyı,
Çünkü sever Dal, Betkil'i.
Ama O istiyor vefa.
Avcı kurar kafasında:
"Dokuz keçi verir güzün,
Yedi keçi verir kışın.
Keser yerim haftada bir."
Kurur avcı, ama gel gör
Yaban keçi uçar yaman,
Toz dumana kataraktan...

Aman Allahım bir melek
Oluşuyor ufuklarda!
Bir güzel, bir güzel gömle!
Altın rengi saçlarıyla,
Kara kara gözleriyle,
Bulutların üzerinde,
Çıkmış tahta Dal Tanrıça.
Yaklaşıyor yeryüzüne,
Şimşek çakan gözleriyle.
Sokulunca avcımıza,
Hişim ile baktı ona.

-Tanrıça Dal' merhaba.
-Hain, istemem merhaba.
-İhanetim yok benim.
-Sözümü neden tutmadın?
Ya tilsimimi ne yaptın?

-Başucumda saklıyorum.
-Gerçek mi ki söylediğin?
Dur şimdi geri yollarım.

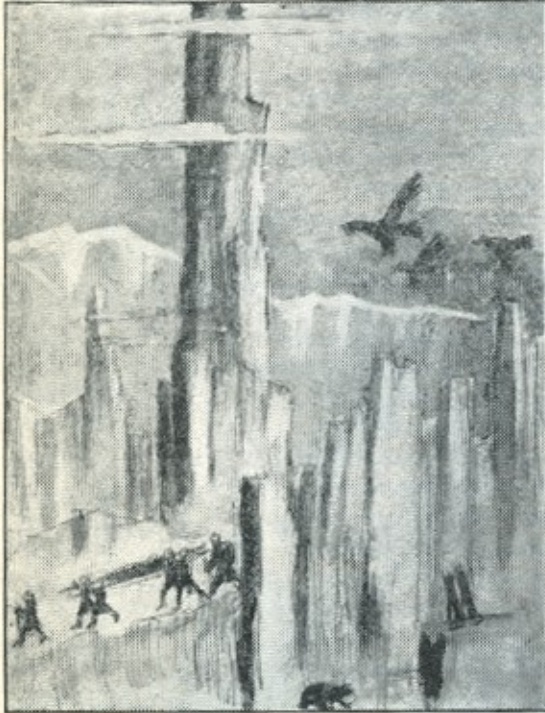
-Andını sözünü tutmadın.
Üstüme sevgili tuttun.
Tilsimimi saklamadın.
Abdestsiz ava çıktın.
-Günahımı alıyorsun.
Şimdi gel şu işe şaşma:
Yiter birden Dal Tanrıça!
Betkil kalır kayalıkta?
Vah kara bahtlı avcıya!
Sol el bağlandı kayaya.
Sol ayak girdi yanğa.
Tek el tek ayak havada...

Seher yıldızı doğunca,
Gözü çarpar bir avcıya:
-Günaydın yiğit avcıya.
Seslenir Betkil yukardan.
-Günaydın, Tanrı korusun.
Oraya da nasıl çıktın?
-Dal yaptı bu işi bana.
-Yardım edeyim ben sana.
-Yardım edemezsin bana.
Anlat olayı köylüye.
-Çıkıyorum hemen yola,
Dönene dek kımıldama.
Götürürüm haber köye...

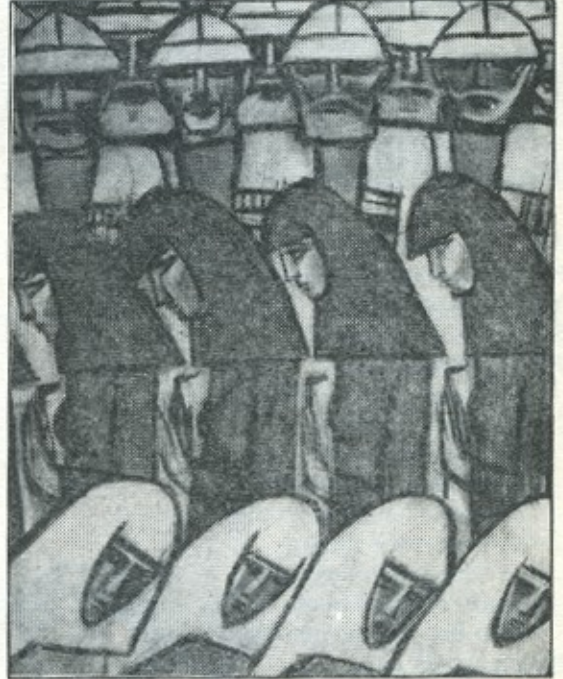

Vah Betkil'in anasına,
Yazık oldu evladına!
Ana düşü gerçek çıktı.
Avcılık da böyle bitti.
Anası başlar figana...

(1) Gürcüstan'da matem rengi beyazdır. Büyük acılar için ise allar giyilir.

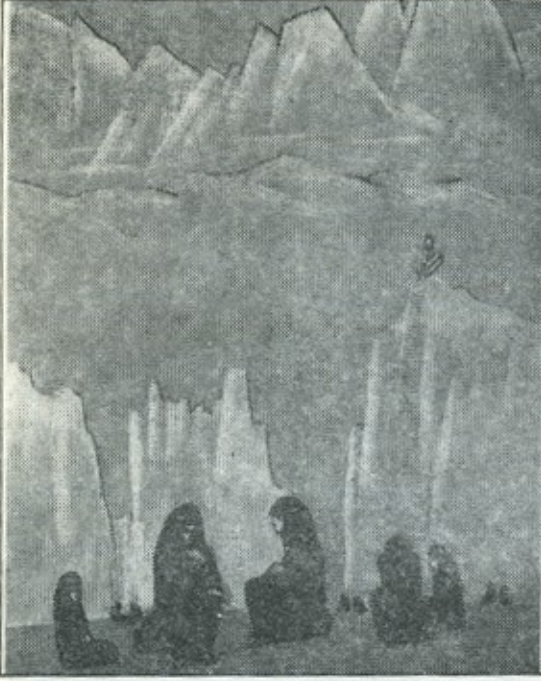
Aldı Betkil yanık yanık:
-Hoşgör beni yanık ana!
Kulak asmadım sözüne,
Önem vermedim düşüne.
Hayır için aç sofrayı,
Bol koy şarap hem mezeyi.
Söyle değerli babama:
Çıkmasın abdestsiz ava,
Av etini adak yapsın.
Söyle sevgili eşime:
Al gıysileri giyinsin. (1)
Üzerime yar sevmesin.
Yetimlere iyi baksın.
Bacılanma da söyle:
Kessinler tüm saçlarını.
Kardeşlerime de söyle:
Koysunlar sakallarını.
Söyle gizli sevgilime:
Gizli döksün yaşlarını.

-Söyle sayın komşulara:
İlahiler okusunlar,
Yokuşlarda inlesinler,
Düzlüklerde ağlaşsınlar.
-Ey talihsiz yiğit Betkil!
Ey yazgısız güzel Betkil!
-Bedbaht olurum o zaman,
Siz gelmezseniz arkamdan.
-Kurtarınz şimdi seni,
Devşir başına aklını.
Dayan biraz metin ol az...

Kimi örtü yükler sırta,
Kimi merdiven omuz,
Kimi alır ip yanına.

Ama gel şu işe şaşma!
Merdiven konuldu altdan,
Yükseldi karakayalar.
Sarkıttılar ip yukardan,
Alçaldı karakayalar...
-Ey değerli komşularım!
Ey yukardaki yiğitler,
Aşağıdaki arslanlar!
Tükenmiştir gayri günüm.
Ömrümde haram yemedim.
Ölümü mertçe isterim.
İşte şudur son dileğim:
Birleşin tutturun oyun,
Ardımdan hiç yas tutmayın...

Keçeler serilir alta,
Ama bunlar döner taş...
Uğraşma, didinme boşa,
Bunca çaba boşa, boşa...

Gayri dayanamaz arslan,
Kopar birden kayalardan.
Ok yayı fırlar bir yana,
Kendisi de öbür yana...
Vah talihsiz yiğit Betkil!

Dolaşiyor ayı altda,
Ağzını açmış havaya.

(1) Gürcüstan'ın dağlık bölge halkından.

Dolanır şahin havada,
Gözü yığıldın gözünde.
Uçuşuyor kartallar da,
Göz dikerler saçlarına...

Vah zavallı yiğit avcı!
Evin köyün feryatları,
Bütün dünyaya yayıldı...
Ya yetimlerin feryadı,
Taşları bile ağlattı...
Tüm erkekler yanıyorlar.
Kadınlar ağlaşıyorlar:
"Ah! İyi Betkil yok gayri."
Ölüye dolanıyorlar.
Kutsal yerde mum yakarken
Ağlıyor ağlıyor Svan'lar, (1)
Ötelerden cevap verir,
Uğultuyla ulu dağlar...

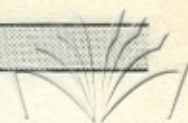
İşte hazin bir manzara!
İnmiş tahtdan Dal Tanrıça,
Oturmuş karakayaya,
Ağlar ölen Betkil'ine.
Göz yaşları sel halinde,
Ulaşıyor denizlere...

Mum yanıyor başucunda,
Bütün köylüler nöbette.
Korkuyorlar Tanrıçanın
Ölüyü kaçırmasından...

"Allah rahmet eylesin!
Ruhun şad olsun, Amin!"

Çeviren: **Ahmet ÖZKAN** (Melaşvili)

სულიკო

Gürcü şiirinin büyük ustası Akaçi TZERETELİ (1840-1915), halkmüziğine konu olan bir çok şiirlerinden biri olan "SULİKO" (sevgili kalbim, Sevgilim), ile işgal altındaki yurdunu sözkonusu etmektedir. Gürcü kentmüziğinin en güzel örneklerinden biri olan bu müzik, dünyaca popüler hale gelmiş olup, sözlerini, çevirisini ve notalarını yayınlıyoruz.

İberya ÖZKAN (Melaşvili)

საყვარლის საფლავს ვეძებდი,
ვერ ვნახე, დაკარგულიყო.
გულამოსკენილი ვტიროდი:
სადა ხარ, ჩემო სულიკო.

ეკალში ვარდი შევნიშნე,
ოზლად რომ ამოსულიყო.
გულისფანცქალით ვკითხვავდი:
შენ ხომ არა ხარ, სულიკო.

სულგანაბული ბულბული
ფოთლებში, მიმაღულიყო.
მიუვებმატყბილე ჩიტუნაა:
შენ ხომ არა ხარ, სულიკო.

შეიფრთხილა მგოსანმა,
ყვავილს ნისკარტი შეახო,
ჩაიკვნეს, ჩაიკისკისა
თითქოს თქვა: დიახ, დიახო.

YAR MEZARINI ARARDIM
KAYBOLMUŞ BULAMADIM
BEN İÇİN İÇİN AĞLARDIM
"NERDESİN BENİM SULİKO?"

DİKENLER ARASINDA GÜLÜ GÖRDÜM
TEK BAŞINA AÇMIŞTI
TİTREC SESLE SORMUŞTUM
"SEN MİSİN BENİM SULİKO?"

BİR BÜLBÜL SUSUP SİNMIŞTI
YAPRAKLARA SAKLANMIŞTI
TATLI DİL İLE SORMUŞTUM
"SEN MİSİN BENİM SULİKO?"

"MUGANNİ" KANAT AÇMIŞTI
GAGASI GÜLE DEĞMİŞTI
ÖTEREK CEVAP VER MİŞTI
SANKİ DE "EVET" DEMİŞTI

SULIKO

① *p.*

②

③

④

1. SAK VAR LIS SAP LAVS VE DŞEB Di.

2. E KAL ŞI VAR DI ŞEV NİS NE,

3. SUL GA NA BU Li BUL BU Li.

4. ŞE İPRT HI YA LA MGO SAN MA,

① *f.*

②

③

④

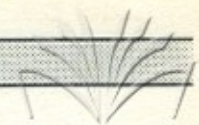
VER VNA HE, DA KAR GU Li KO

OB LAD ROM A MO SU Li KO.

POT LEB ŞI Mi MA LU Li KO.

KVA VİLS NİS KAR TI ŞE A HO,

①

GU LA MOS KVNİ Lİ Vİ RO Dİ,
GU LİS PAN İSKALİT VİT HAV Dİ:
Mİ VEH MAT KİBİ LE Çİ TU NAS:
ÇA İKV NES-CA İ ÇİK Çİ KA,

①

SA DA HAR CE MO SU Lİ KÖ.
ŞEN HOM A RA HAR, SU Lİ KÖ.
" " " " " , " " " "
TİT KOS TKVA-Dİ AH, Dİ A HO!

ABHAZYA SORUNU

Abhazya'daki olaylara Türk basınının bakış açısını ve tutumunu anlamak pek zor olmasa gerek.

Çünkü ta başında Bosna-Hersek ve Karabağ'daki çatışmalarla Abhazya'daki olaylar arasında paralellik kuruldu. Abhazya'daki olaylar da bu doğrultuda yansıtıldı. Soçi üzerinden Gudauta'ya giden gazeteciler, sanırım madalyonun yalnızca bir yüzünü görme olanağını buldular. Ne Tiflis yönetiminin, ne de bölgede yaşayan halkın (Abhaz, Gürcü, Ermeni, Rus) görüşlerini alabildiler. Bunda, teslim etmek gerekir ki, Türkiyeli Abhazların belirleyici etkisi oldu.

OLGULAR ÖNCEDEDEN SORGULANMALIDIR

Abhazya uluslararası hukuk açısından ayrı bir cumhuriyetmiş gibi gösterilerek "işgal" sözcüğü kullanıldı. Abhazya'nın Gürcüstan sınırları içinde özerk bir cumhuriyet olduğu Gürcüstan'ın Abhazya'yı da içine alan sınırlarıyla tanıdığı sanki unutuldu. Bölgede çatışmaların başlamasından sonra da en çok kullanılan çarpıcı sözcük "katliam" oldu. Bu da iki biçimde yansıtıldı:

- 1) Gürcülerin Abhazlara soykırım uyguladığı,
- 2) Gürcülerin Müslümanları katlettiği.

Nüfusunun önemli bölümü Hıristiyan olan Abhazlarla gene Hıristiyan olan Gürcüler arasında bir Müslüman-Hıristiyan çatışmasının nasıl yaşanıyor olabileceği sorusu sorulmadı. Herhangi bir uluslararası örgütün açıklamalarına, bağımsız kişilerin gözlemlerine dayanmadan bir katliamdan nasıl söz edilebileceği kafalara bir soru olarak takılmadı.

Kısa dönemli politikalar açısından, "mikro siyaset" düzeyinde her türlü yol bir yöntem olarak görünebilir. Ama uluslararası ilişkilerde ve iki ülke arası ilişkilerde kullanılacak politikaların dayandığı olguların, sanırım önceden sorgulanması gerekir.

BİR ARADAYAŞAMAMAK İÇİN BİR NEDEN YOK

Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, Türkiye'de çok sayıda Abhazya kökenli yurttaşın varlığından hareketle Abhaz-Gürcü çatışmasında duyarlılık gösterirken, hiç kuşkusuz Türkiye'de Abazaların birkaç katı Gürcü kökenli yurttaşların varlığını da bilmektedir.

Abhazya nüfusunun en çok yüzde 18'ini

oluşturan, buna karşın Meclis'te yüzde 47 oranında temsil edilme olanağı tanınmış olan Abhazların, Ermeni ve Rus parlamenterlerin desteğiyle bağımsızlık ilan etmeleri, ne Abhazya'nın demografik yapısı, ne de siyasal konjonktür açısından rasyoneldir.

Bu yalnızca Abhazlar için değil, Rusya Federasyonu içinde yaşayan Kuzey Kafkas halkları (Çerkesler, Çeçenler vb.), nüfusu 5 milyonu aşan Tatarlar için de söylenebilir. Bütün kültürel haklara sahip olan Abhazların Gürcülerle bir arada yaşamaması için de hiçbir neden yoktur.

Gürcülerle Abhazların bugünkü anlaşmazlığının nedenleri çok açık biçimde görünür ve algılanabilir değildir. Gürcüler, sınırların değişmezliği temelinde ülkede bulunan değişik etnik topluluklarla (Ruslar, Azeriler ve Ermeniler en kalabalık topluluklardır) bir arada yaşamayı kabul etmektedirler. Eski sovyet Cumhuriyetlerinin sınırlarının değişmezliği, hem bu cumhuriyetler ve bu uluslararası kamuoyu, hem de Türkiye tarafından onaylanmaktadır. (Ama bu söz konusu cumhuriyetlerdeki azınlıkların haklarının gözardı edildiği alanına gelmiyor) Ancak Gürcüstan'ın kuzeyinde ve Rusya Federasyonu içinde yaşayan Kuzey Kafkas halkları, yani Çeçenler, Çerkesler ve Dağıstanlılar (değişik etnik topluluklardan oluşmaktadır) bir konfederasyon içinde yer alarak Rusya'dan ayrılmak istemektedirler.

Yakın tarihe kadar kanlı çatışmaların yaşandığı Güney Osetya ile Abhazya, bu konfederasyon zincirinin Gürcüstan'daki halklarıdır (6 Eylül 1992 tarihli Sabah gazetesinde, Nebil Özgentürk'ün yazısında yer alan harita da bu doğrultuda çizilmiş bir haritadır.)

19. yüzyılda Osmanlı-Rus savaşları sırasında, Ruslar tarafından büyük ölçüde yerlerinden edilen ve topraklarından sürülen Kuzey Kafkas halklarının Karadeniz'le ilişkisi de gene Ruslar tarafından tamamen kesilmiştir.

BARDAĞI TAŞIRAN DAMLA

Bu konfederasyonun bugün Karadeniz'e açılabileceğini düşündüğü tek yer Abhazya'dır (Abhazya'da Müslüman Çeçen milislerin varlığı da Abhazlarla dinsel dayanışma gerekeceğiyle değil, bu nedene bağlı olarak açıklanabilir.)

Gürcüstan sınırın, bu konfederasyonun milislerince uzun zamandır ihlal ediliyordu. Bu gelişmeler ve sınır ihlalleri Tiflis yönetimi için "bardağı taşırın damla" olmuştur. Bu vizyondan yoksun olarak bölgedeki gelişmeleri sağlıklı

değerlendirmek mümkün değildir.

SAVAŞLARA ALKIŞ TUTULAMAZ

Savaşların alkış tutulacak, teşvik edilecek bir olgu olduğunu düşünmüyorum. "Yeni dünya düzeni"nden sıkça söz edildiği 20. yüzyılın sonunda en çok kullanılması gereken sözcüklerin "barış", "dostluk", "işbirliği" vb. olması gerek-

tiğine içtenlikle inanıyorum. Abhazya'da yaşanan olaylar kardeş iki halkın arasına yapay düşmanlık tohumları saçmıştır. Her şeye karşın Abhaz ve Gürcü halkları bu sorunları aşacaktır?" ("Abhazya'da Yaşam ve Kültür" - 1990 Önsöz'den)

Fahrettin ÇİLOĞLU (Çilaisvili)

ÖZGÜR GÜNDEM Adlı gazetenin 18 Ekim 1992 tarihli sayısından aynen alınmıştır.

DEMAGOJİ UZMANLARI

Tarih ve sayısını belirleyemediğim "KARTEPE" dergisinden alıntı olduğu anlaşılan "GÜRCÜLER"le ilgili sözde "ARAŞTIRMA" bir yazı elime geçti. Bu yazıyı ibret ve hayretle okudum. Bu kadar ciddi bir konuda bu denli solumsuzca yazılar yazmak talihsizliktir.

Öteden beri Gürcü Tarihini, coğrafyasını, etnonomisini, tofonomisini tahrif ve saptırma hususunda uzmanlaşmış bazı isimler mevcuttu. F.Kırzioğlu, H. Göktürk, M.A. Özder bunların başında geliyordu. Bunlara şimdi bir yenisi daha eklendi. Kendisine "Araştırmacı, eğitimci, yazar" sıfatını yakıştıran M. Bahçecidir bu. Kartepe dergisi hiç değilse ansiklopedik kaynaklara başvursa, bu karanlık isimleri kaynak edinmesi sanırım daha bilimsel yola girmiş olurdu. Şu da inkar edilemez ki; bu derginin GÜRCÜLER hakkındaki yazısında samimi ve sevecen olduğu sayfalarında Türkçe açıklamalı Gürcüce Alfabe vermesinden anlaşılabilir. Ne var ki baştan sonra yanlış olan bu araştırma yazısıyla birlikte Gürcü alfabesi de yanlışlarla doludur.

Ben burada KARTEPE dergisinin yanlışlarını düzeltmeğe çalışırken Demagoji uzmanlarını da tarih sayfalarında bir nebze dolaştırmak istiyorum.

1. KARTEPE dergisinde;

"GÜRCÜLER ORTAASYADAN GÖÇ EDİP ARTVİN DOLAYLARINA YERLEŞEN TÜRK İSKİT BOYLARIDIR" denmektedir.

DOĞRUSU ŞÖyledir: Yer küresi üzerinde yaşayan insanlar OTOKTON (Yerli) ve (AKINCI, İSTİLACI) olarak ikiye ayrılabilir. Gürcüler şimdiki yurtlarında OTOKTON olarak yaşayan milletlerden biridir. Hiçbir yerden göçüp gel-

medikleri gibi kimsenin topraklarına da akınlar yoluyla yayılmamışlardır.

Gürcüler: Kuzeybatıdan güneydoğuya doğru yatay bir çizgi çizen Büyük Kafkaslar silsilesi ile batıda Trabzon, Gümüşhane, Erzurum, Van yarım ayı çizgisi içerisinde kalan sahanın yerli insanlardır. İlk ataları olan KARTLOS, NUH tufanından sonra orada görülmüş o topraklara adını vermiştir.

Gürcüler Hamitik ya da Samitik grubun akrabaları değildir. Onlar YAFETİK grubunun en büyük üyesidir ki bu grubu oluşturan halklar şunlardır. KARTVEL ailesinin üyeleri: Güneyde Gürcüler, Megreller, Tçan- Lazlar, Svanlar. Kuzeyde: Adıge ailesinden: Kabardey-Çerkesler, Absuva-Abhazlar, Çeçen-İnguşlar, Avarlar, Lezgiler, şimdiki yerleri Azerbaycanın elinde bulunan Albanlar ve bunların alt grupları.

Gürcüler ortak milli ad olarak KARTLOS atalarının adını kullanırlar. Yabancı uluslar onlara değişik isimler verirler. Antik çağ Elen'leri Gürcüstan'a ilk ayak bastıkları zaman gördükleri manzara karşısında onlara (GEORGİ) yani (TARİMCİ), ülkelerine de (GEORGİA) yani (TARİM ÜLKESİ) demişlerdi. Tüm Avrupa dillerine işte bu eski Elence kaynak olmuş, Türkler, İranlılar ve Araplar da bu ismi kendilerine özgü biçimiyle kullanmaktadırlar...

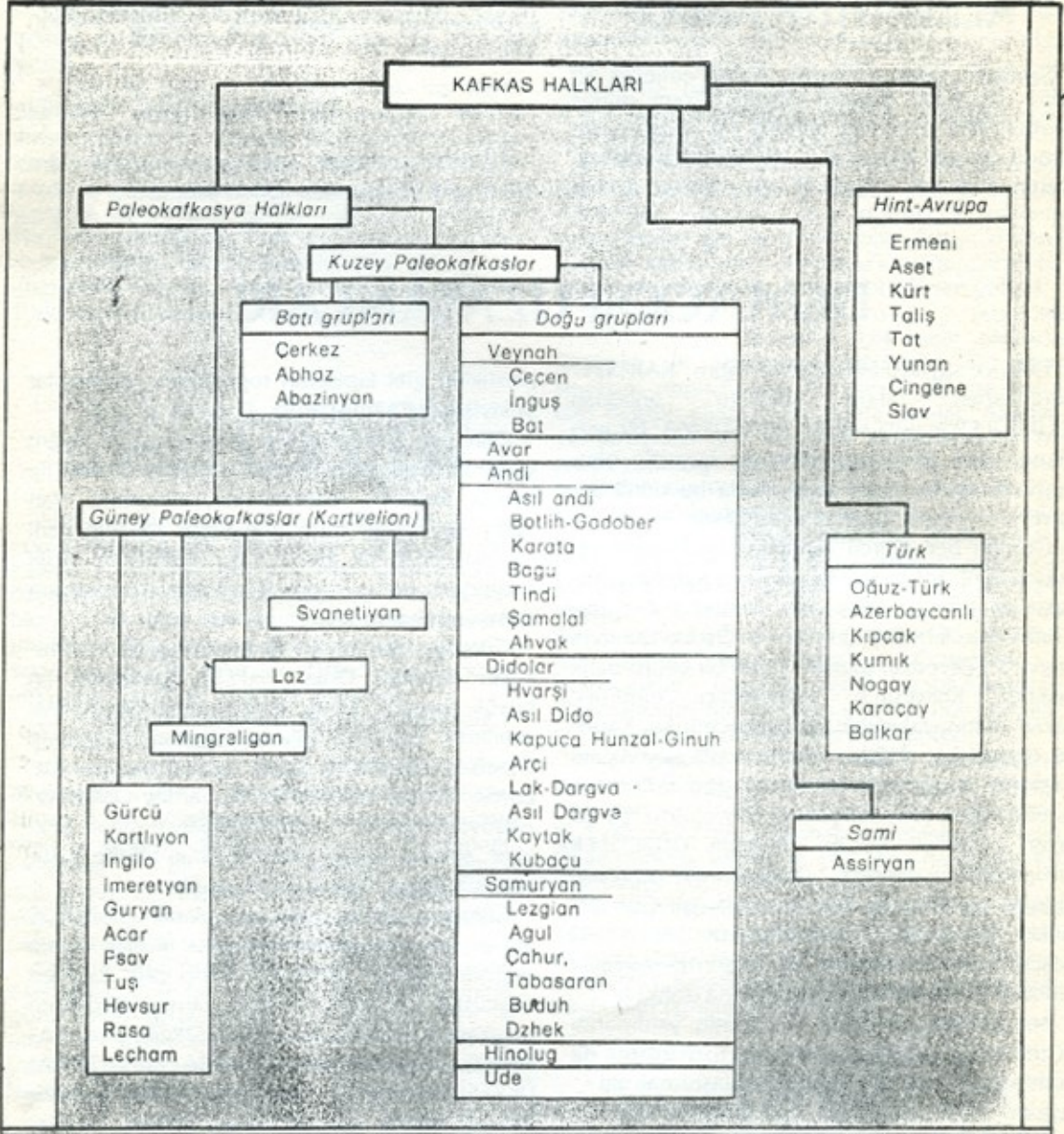
Tarihin babası sayılan Herodot zamanında Gürcüler (SPER, SASPER, İBER) adıyla anılıyorlardı. Bu isim bugün Erzurum ilinin İSPİR ilçesi adında yaşamını sürdürmektedir. Kutsal Tevrat'taki TEKVİN süresinde belirtildiğine göre Gürcüler MUSA PEYGAMBER zamanında (MOSOH, MESEH, MESHİ) adıyla anılıyorlardı.

04.10.2021
14:10:33

Osmanlı Generali tarihçi Yusuf İzzet Paşa (Kafkas Tarihi)'nin GÜRCÜSTAN bölümünde bunu pek güzel anlatmaktadır.

mile etmeğe muvaffak olamadı. Sadece Abal tsihe çevresinde kısmen İslamlaşmış Türkleşen MESHİ GÜRCÜLERİ haric..

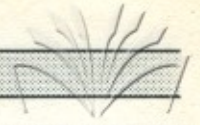

KAFKASYANIN YERLİ (Paleolitik) HALKLARI İLE YABANCILAR ŞEMASI.
KAYNAK : Milliyet BÜYÜK ANSİKLOPEDİ Cilt 7. Sayfa 2745

Tarih boyunca GÜRCÜ ÜLKESİ üzerinden sayısız istilalar sel gibi geldi geçti. Romalılar, İranlılar, Araplar, Moğollar, Ruslar, Osmanlılar ve İslama girdikten sonra Osmanlıların kişkırtmasıyla Dağıstanlılar vb. Ama hiçbir istilacı güç onları yurtlarından söküp atmağa, asi-

Gürcü milleti yeryüzünde kendi özel alfabe- siyle okuyup yazan, edebi anıtlar oluşturan 14 yüksek kültür sahibi ulustan biridir. Üstelik milli alfabeti süreç içinde üç evrim geçirmiş, bugünkü şeklini almıştır. Her üç alfabe de yeri- ne göre işlevini sürdürmektedir.

2- KARTEPE Dergisinde;

"GÜRCÜ DİLİ ERMENİCENİN ÇOK KABASIDIR" denmektedir.

DOĞRUSU ŞÖYLEDİR;

Gürcü dili Kafkas Otokton (yerli) dil ailesinin en büyük ve zengin olanıdır. Bu dil ailesinin bağlı bulunduğu ocak YAFETİK DİLLER ocağıdır. Ermeni dili ise HİNT - AVRUPA dil ocağına bağlı olup İsa'dan epey önce Balkanlar üzerinden gelip İzmit, Konya, Emenek, Toroslar, Sis (Kozan), Van atlama basamaklarıyla Anadoluyu baştan sona geçip Ararat çevresine yerleşmiştir. Ermeni dili bir Avrupa dili olmasına rağmen diğer bir ARİ dil olan Farsçanın o kadar etkisi altında kalmıştır ki bugün İran dil ocağına bağlı Farsça, Kürtçe, Asetince ile birlikte bir şube oluşturmaktadır. Ermeniler henüz Avrupa'daki yurtlarından çıkıp doğuya yönelmeden önce Gürcüler kendi orijinal dilleriyle konuşur, okur yazarlardı. İsa'dan önce IV. yy da Gürcü Kralı Pamavaz henüz Gürcü alfabesini icad etmeden Gürcüler yabancı komşu milletlerinin alfabelerinden yararlanmışlardır. Eski Elen ve Süryani (Arami) alfabeleri bunlar arasında sayılabilir.

3- KARTEPE dergisine göre;

"MEGRELLER ORTA ASYADAN GÖÇ ETTİKLERİNDE İSKANDINAV ÜLKELERİNE GİDİP YERLEŞMİŞLER".

DOĞRUSU ŞÖYLEDİR; Megreller KARTVEL soy ve dil ailesinden MEGREL-LAZ, ÇAN alt grubunu oluştururlar. Başka bir deyişle Megreller, LAZ (çani) ailesinin Hristiyan kesimi insanlardır. Bu halk tarih boyunca şimdi yaşamakta oldukları Gürcüstan'ın GURYA, İMERETİ, SVANETİ, ABHAZETİ çemberi içinde kalan SAMEGRELO bölgesinden bir adım uzaklaşıp başka bir yere göç etmediler. Megrel, Laz, (Çani) Krallığı Absuva (Abhaz)ları da kapsayan saha içinde kuzeyden ÇIKETİ, Güneybatıdan Trabzon'u da içine alan kıyı şeridi boyunca İsa'dan çok önceleri kurulmuş KOLHETİ (Kohlida) adıyla pek ünlü idi. Antik Yunanlıların ARGONAT (Altın post) öyküsü burada yaşanmıştı. Bu krallık salgıncı Roma ve İran sürtüşmeleri nedeniyle büyük nüfus kaybına uğramış İsa'dan önce I. yy'la doğru yıkılmıştı. Yerine LAZİKA kuruldu.

4- KARTEPE dergisine göre;

"GÜRCÜCE İLE LAZCA'NIN BENZERLİKLERİ

VARDIR. GÜRCÜCEDEKİ "CO" SÖZCÜ LAZCA'DA "CE" OLARAK TELAFFUZ EDİLİR. BU DA ARKADAŞ ANLAMINDADIR".

DOĞRUSU ŞÖYLEDİR;

Yukarıda da söylediğimiz gibi LAZCA, MEGRELCE ve SVANCA ile birlikte KARTVEL (Gürcü) di ocağının bir üyesidir. "ÇO" sözcüğü her iki dilde aynen telaffuz edilir. Bu da "BİÇO" kelimesinin kısaltılmış biçimidir. "Erkek, oğlan" sözcüğünün karşılığıdır. Kızlara "GOGO" dendiği için bazen bunun kısaltılmış şekli olan "GO " da denmektedir. Bu da dişilik sıfatıdır. (Kız) sözcüğünün karşılığıdır. "Arkadaş" anlamı taşımaz.

5- KARTEPE dergisinde (Selçuk Balaban) ağızdan;

"GÜRCÜSTANLI ŞAİR ŞOTA RUSTAVELİ'DEN BİR MISRA SÖYLEYEBİLİRİM" denmektedir ve ardından da "BİTZ AMODİ AMODİ NU EPAREBİ HONOZE"Anlamı "Güneş doğ doğ saklanma duvarların arkasına" imiş.

DOĞRUSU ŞÖYLEDİR;

Büyük Gürcü şairi ŞOTA RUSTAVELİ 12. yy da yaşamış, TAMAR DEDOPALİ'ye maliye bakanlığı yapmış "VEPHİS İKHAOSANI" "Kaplan postu giymiş kahraman" adlı manzum öykünün yazardır. KARTEPE dergisinde söz konusu edilen mısra ise RUSTAVELİ ile ilgili olmayıp, ondan 2000 yıl kadar önce henüz göksel dinler gelmeden, Gürcüler Güneşe, Aya, yıldızlara tapıkları dönemde Güneş Tanrıya söylenmiş yakarış sözleridir. Bu efsunlu sözlerin tamamı ve doğrusu şöyledir;

"Mze amodi amodi
Nu eparebi gorasa
Sitsives katşi mouklavs
Satzkali ager goravs"

—
"Mze dedea çemi
Mtvare mamaa çemi
Motsimtsime varşklavebi
Da da-dzmaa çemi"
Anlamı:

"Ey güneş doğ doğ
Saklanma dağların ardına
İşte soğuk adamı öldürmüş
Zavallı şurada yatmakta"
"Güneş anamdır benim
Ay babamdır benim
Panldayan yıldızlar
Bacım, kardeşimdir benim"

6- KARTEPE dergisine göre.

"BAGRATLI HANEDANI ESKİ OĞUZ BOYLARINDAN OLUP 575'DEN SONRA ÇORUH BOYLARINDAN ÇIKIP YUKARI ARAS BÖLGESİNDE HAKİMİYET KURMUŞLAR".

DOĞRUSU ŞÖYLEDİR:

İsa'dan önce IV- III. yy. larda birleştirici Kral olan PARNAVAZ'dan önce ve sonra Gürcü Kralları herhangi bir aileye bağlı olmayıp yeteneğini kanıtlamış genellikle askeri kişiler boşalan kral tahtına oturlurdular. O çağlarda tüm dünya milletlerinde olduğu gibi Gürcüstan'da da küçük küçük, yerel krallıklar, derebeylikler vardı. İsa'dan sonra bu krallıklar FEODAL KRAL ünvanı aldılar.

Tarih İsa'dan sonra 826'yı gösterdiği yıl Tahta geçen Gürcü Feodallı AŞOT (Kurapalat rütbeli) 876 yılında ölünce yerine oğlu BAGRAÇ I. Kral oldu. Bagraç I.'in ölümünden sonra tahtı başkalanna bırakmayan çocukları artık geleneksel bir BAGRAÇION DİNASTİSİ (Hanedanı) kumuş oldular. Bu Dinasti Gürcüstan'ın son Kralı DAVİD XI.'e kadar yani 1801'e kadar idareyi sürdürdü.

Bagraçion hanedanı bir ara ülkeyi üç prensliğe bölerek bağımsız üç Gürcüstan meydana getirdi. Bir bölümü merkezi Gürcüstan, ikinci bölümü Samtshe-Saatabago (Meshet-Cavahet), üçüncü bölümü de Somhet (Ermenistan) topraklarını kapıyordu. Osmanlıların 16. yüzyıl ortalarında varlığına son verdikleri "ÇORUHBOYU HİRİSTİYAN GÜRCÜ KVARKVARE HANEDANLIĞI" Samtshe-Saatabago'nun uzantısı idi. Uyanık geçinen bazı fanatikler bu Hıristiyan Gürcü Kvarkvare hanedanlığının şeceresini çıkarıp bunların Oğuz Türklerinden olduklarını, kendilerinin de bu Hıristiyan Oğuz Atalarının torunları olduklarını iddia ediyorlar. Anadolu topraklarında Hıristiyan Oğuz Krallığı görülüş, duyulmuş şey midir? Bu karanlık fikirli adamlar Koskocaman, evrenselleşmiş Türk tarihçileri İ. Hami Danişmend'i, Prof. Osman Turan'ı, Yılmaz Öztuna'yı okumuyorlarmı? Tarihçi Profesör Sayın Faruk Sümer'in ANADOLU' DA OĞUZLAR eserini görmediler mi? Görmedilerse ben onlara haber vereyim. Faruk Sümer Anadolu'ya yerleşmiş tüm Oğuz boylarının yerleşim birimlerinin isim listesini vermiş. Bu isim listesinde kuzey-doğu Anadolu bölgesinde hiçbir yer Oğuz boyu adını taşımamaktadır. Gürcüce: Kiraz'ı (arı balı), Demi-

ri (Sanklı Türk), Kaya dibini (Saka Hazar), Bahçe çitini (Moğol Türkü), Kraliçeyi (Dudu dilli, bal yüzlü kadın), Gökkyö'ü (Tibet Türkü), Pehlivan güreşini (Çita, kargı oyunu) olarak çeviren demagoglar Faruk Sümer'i mutlaka okumalıdır.

BAGRAÇION AİLESİNİN MENŞEİNE

GELİNCE: Bu hanedan Kralları Türk ve dünya kaynaklarına göre: Bir İrani krallık olan "AHAMENİDLER'in yıkılmasıyla çevreye dağılan prenslerinin Gürcüstan'a sığınıp yerleşmeleri zaman içinde devlet idaresinde yüksek rütbe kazanıp KRALLIK düzeyine çıktıkları, 826 yılında da BAGRAÇION DİNASTİSİ'ni kurdukları anlatılmaktadır. Başka bir Ahamenid Prensi MİTRİDAT'ın Doğu Karadeniz sahillerinde PONTUS'u kuması gibi.. Diğer bir söylentiye göre Bagraçion Kralları sık sık şöyle öğünürlermiş: "BİZİM AİLE DAVUD PEYGAMBERİN SOYUNDAN GELMEKTEDİR. ALLAH BİZİ GÜRCÜSTAN'A GÖNDERDİ Kİ ADİL DÜZEN KURALIM, HALKI MUTLU EDELİM DİYE" derlermiş. Tarihçi Profesör Şemsettin Günaltay ve bazı batı kaynakları bu sözlerden şu anlamı çıkıyorlar. Bagraçionlar halk arasında ULUHİYET (Kutsallık) kazanıp sevilsinler, sayılsınlar diye kökenlerini Musevî peygamberlerine bağlıyorlar. Böylece halk arasında Azizler payesi kazanmağa çalışıyorlar.. Menşeleri ne olursa olsun Bagraçionlar ömek birer Gürcü, saygın birer politikacı olarak Gürcü milletinin gönlünde taht kumuşlardı. Bugün İspanya ve İtalya'da yaşamakta olan Bagraçion Prensleri Gürcüstan'a getirip Tahta oturtmağa çalışanlar bile vardır.

7- KARTEPE dergisi (Keremettin Gençtürk'ün ağzından) ARTVİN VE BATUM YÖRESİ GÜRCÜLERİ 1893 YILINDA BATIYA GÖÇ ETMİŞLER' demektedir.

DOĞRUSU ŞÖYLEDİR: 16. yüzyıl içinde Osmanlı Orduları Gürcüstan sınırlarına dayanıp önce Lazistan'ı sonra da "ÇORUH BOYU HİRİSTİYAN GÜRCÜ KVARKVARE HANEDANLIĞINI" ortadan kaldırdıncı Osmanlı idaresine giren Kars, Artvin, Şavşet, açara, Ahaltsihe, Lazistan, Erzurum'un bir bölümü Gürcüleri 270 yıllık bir süreç içinde İslamiyeti kabul ettiler. Bir yandan İran, diğer yandan Osmanlı egoizmi Gürcü milletini yokolmanın eşiğine getirmiştir. Buna dayanamayan Gürcü Kralı İRAÇLI II. 1790lı yıllarda en yakın dindaşı Rusyaya müracaatla yardım istedi. Alman asıllı Rus generali TOTLEBEN askeriyeye Gürcüstan'ı gelerek

akla, hayale gelmedik taşkınlıklar, rezaletler yapmağa başladı. Ülkenin Kralı adeta İRAKLİ II. değil kendisiydi. Buna dayanamayan Gürcü Kralı İraklı II. savaşta aldığı yaraların da etkisiyle öldü. İraklinin çocukları Rusların da kıskırtmalarıyla taht kavgasına düştüler. Bunu bahane edinen hayırsız müttefik Ruslar Gürcü sarayına baskın düzenliyerek Tüm hanedanı hazineleriyle birlikte Petersburga taşıdılar. Gürcüstan'ı da Rusya'nın bir vilayeti olarak ilan ettiler. 1917 yılına kadar aslında hiçbir bölgeyi idareleri altına almayı başaramayan Ruslar 1877 yılında Balkanlarda Osmanlıya karşı açtıkları savaş cephelerine Gürcüstan'ın AÇARA bölgesinden de bir cephe eklediler. Tüm cepheelerde savaşı kaybeden Osmanlılar sınırlarını daraltmak zorunda bırakıldılar. Bu arada eski

Gürcü topraklarından AÇARA da Osmanlılardan koparılmış oldu. 270 yıllık bir süreç içinde islamiyeti kabul eden AÇARA gürcüleri karşılığında yeni patronları olarak Rusları görünce onlarla birarada yaşamaktansa Osmanlı ülkesine göçü yeğlediler. 1878, yani Hicri 1293 yılına raslayan bu göç (93 savaşı göçmenleri ya da) Kırım Savaşı göçü olarak ün yaptı.

Bugün Gürcü ulusu o felaketli günleri geride bıraktı. Türk ulusları gibi yabancı boyunduruğu boyundan sıyrıp attı. Gürcülerin bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden biri de Türkiye'dir. Bugün Türk-Gürcü ilişkileri sevgi ve güven temelleri üzerinde yükselmektedir. Bu dostluk ve kardeşlik havasından solumak hepimizin hakkıdır sanırım.

Hayri HAYRİOĞLU (Malağmadze)

GÜRCÜCEYİ NERDEN BİLİYORSUN?

"Köprü" adlı piyesi Trabzon Devlet Tiyatrosunca sahnelenmiş olan, Gürcüstan Tiyatro Yazarları Demeği Açıra Bölümü Başkanı, ünlü tiyatro yazarı, hukukçu ve gazeteci Aleksandre Çhai - dze, gezi ve incelemelerde bulunmak üzere Kasım 1988 de ülkemize geldi.

İstanbul'daki bazı ziyaretlerin ardından, Belediye Başkanı Zekeriya Savaş'ın çağrılısı olarak birlikte Gölcük'e geldik.

Tanışmadan sonraki söyleşi sırasında, kendisine kent hakkında bilgiler veren ve kent merkezini görmek isteyip istemediğini soran Zekeriya Bey'e A. Çhaidze'nin yanıtı:

"- Evet kent merkezini de, daha başka birçok yeri de görmek istiyorum, ancak en çok görmek istediğim şey, yakınlardaki bir Gürcü köyüdür" oldu.

Konuğun bu isteğini duyanlardan birçoğu, kendi köylerine götürme önerisinde bulununca, birçok köy seçeneği ortaya çıktı. Sonunda, Gölcük'e 12 Km. uzaklıkta yaklaşık yüz hanenin yaşadığı bir dağ köyü olan Nüzhetiye Köyü'ne gidilmeye karar verildi.

Başkanlık makam arabasının başını çektiği konvoy, köy meydanına vardığında, köylüler karşılığında Belediye Başkanının yanı sıra yabancı konukları görüp kendilerine çekti düzen vermeye çalışırken, Gürcüce konuşan insan-

larla karşılaşınca, yüzlerinde beliren hayret ve sevinç dolu bir ifadeyle, "Hoş Geldiniz" diyerek hepimizi köy kahvesine buyur ettiler.

Çaylar içilip, sohbet derinleştikçe, köylülerle gayet rahat anlaşılabilir A. Çhaidze, bir yandan, tümünün yüzlerini, fiziklerini incelemesine birer, birer, dikkatle göz gezdiriyor, bir yandan konuşmalar arasında geçen Türkçe kelimeleri ustalıkla yakalayıp ortaya çıkararak; bu sözcüklerin Gürcüce asılları bulunduğunu ve onların kullanılmasının daha iyi olacağını salık veriyor ve bir yandan da "Mühim değil, değil mi ki siz bu dili, bu anadili bu zamana kadar unutmadınız, korumayı başardınız, bravo size!" diyerek konuşanları yüreklendiriyordu.

Çeşitli sorularla köylüleri konuşturmayı sürdürürken, sevinç ve mutluluktan gözleri yaşararak, kendisini Türkiye'de değil, Gürcüstan'da, sanki Kobuleti'nin bir köyünde imiş gibi hissettiğini, anadilin ve fiziksel özelliklerin dört asır boyunca (1) bu denli muhafaza edilebilmiş olmasını imgelemine sığdıramadığını belirten Çhaidze, sanki bir rüyadaymış hissine kapıldığını söyleyerek duygularını dile getiriyordu

Konuşma arasında geçen, masa (magida), uçak (tvitmpri), kitap (tzigni), muallim (mastzavlebeli), bardak (çika) gibi sözcüklerin

Aleksandre ÇHAİDZE, Gölcük Nüzhetiye köylüleri ile birlikte.(Kasım 1988).

Gürcüceleri ile ilgili açıklamalara devam ederken arada bir durup, tümüne birden;

"Rogor Şeinahet es ena othasi tzelia?" (Dört yüzyıldan beri bu dili nasıl muhafaza ettiniz?) diye sormaktan kendini alamıyordu.

Köylüler bu sorunun anlamını tam olarak çözemediklerinden cevapsız geçiştirip, kelimeler ve anlamları, gvariler (soyadları) ve anlamları ile ilgili konulara daha çok ilgi gösteriyorlardı.

Gürcüce "gvari'nin raslantısal olmadığını hemen her 'gvari'nin bir anlamı ve tarihi olduğunu vurgulayarak söyleşiyi sona erdiren Ç haidze ile birlikte vedalaşmak üzere hepimiz ayağa kalktığımız sırada; O zamana değin hiç söze kaşmayıp başındanberi sessizce Çhai - dze'yi izleyen ak sakallı, yaşlı bir köyü köşesinden kalkıp karşısına dikilerek;

"Çoo, bu çveneburi (gürcüce) bizim dilimiz. Muhafaza ettik ya da etmedik, bizim ana dilimiz. Peki, sen nerden öğrendin gürcüce konuşmayı?" diyerek sorusunu sordu.

Bu beklenmedik soru, herkes gibi ve fakat herkesten fazla A. Çhaidze'yi şaşırttı. Bu arada, köylülerin çoğunun kendi tarih ve kökenleri ile ilgili olarak, yeterli ve sağlıklı bilgiye sahip olmadıkları gibi, Gürcüstan diye ayrı (ya da

bağımsız) bir ülkenin varlığından ve bu ülkenin resmi dilinin Gürcüce olduğundan hala haberi olmayan çok kişi bulunduğu ve köylülerin oradan gelen bir misafirle ilk defa karşılaşmış oldukları, kendisine izah edildi.

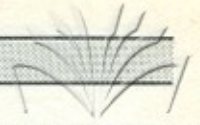
A. Çhaidze, bu soruyu, bu ihtiyarı ve bu olayı daima anımsayacağını ve anılarını yazacağı kitapta da bu olaya mutlaka geniş yer vereceğini belirterek köylülerle vedalaşmaya geçip ziyareti sona erdirdi.

Gerçekten de, diğer birçok olay, izlenim ve anı ile birlikte bu olay da Çhaidze'nin Türkiye izlenimlerini topladığı, geçen yıl yayınlanan "ÇVENE BUREBİ" adlı kitapta kendine özgü anlatımıyla yerini aldı. (Çveneburebi, Batum 1991)

Mustafa YAKUT (Himşiaşvili)

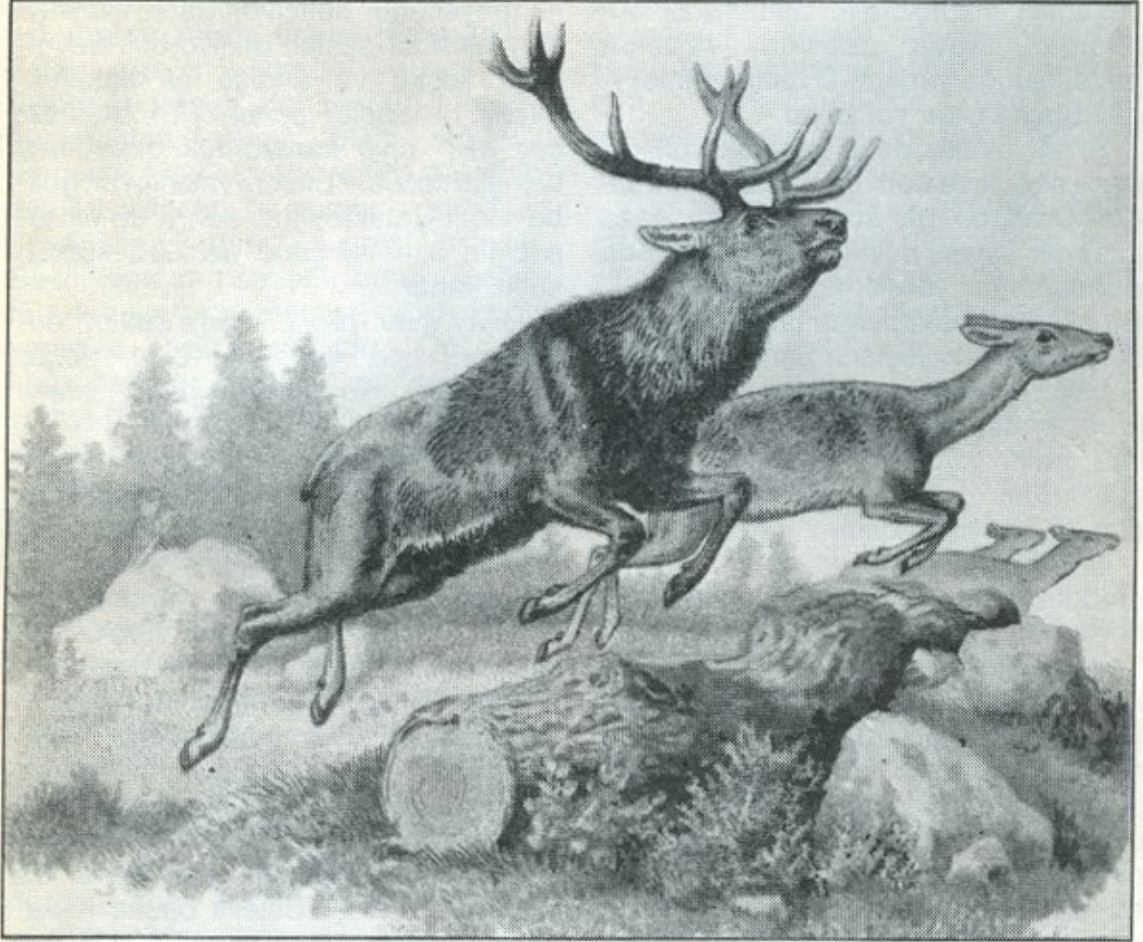
(1)- Konuk Yazar, Nüzhetiye köylülerinin 110 yıl kadar önce (93 Harbi sonrası) Borçka yöresinden göç ederek gelmiş oldukları ve ondan önce de üçyüzyıl kadar Osmanlı yönetiminde kaldıkları varsayımı ile bu soruyu sormaktaydı.

ÇATALBOYNUZ'UN ÖYKÜSÜ

ՉԱԼԲՈՅՆՈՒԶԻ
ՕՅԿՈՒՍԵՆ

"Gidelim buradan, canımızı kurtaralım bu acımasız kıştan yoksa kor-karım yaza çıkamayız" diyordu sevgili eşim, Çatalboynuz. Evet "Çatalboynuz" derlerdi tüm geyikler eşime. Onun güçlü ve uzun boynuzlarına imrenirdi, herkes.

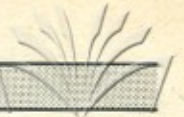
Eşim endişe etmekte haklıydı. O yılki kış her zamankinden daha korkunçtu. O denli çok kar yağmıştıki, otlar, ağaççıklar, çalılıklar tümüyle görünmez olmuştu. Koca koca ağaçların bile yaribeline ulaşan kar onları birer ihtiyar adam gibi kambur-

laştırmıştı. O kış birçok ağaç kar yüküne dayanamayıp yıkıldı. Dere, tepe, uçurum, geçit seçilmez oldu. Soğuktan kargalarda bile ağzını açıp cıyaklayacak hal kalmadı.

Kaç defa Çatalboynuzla ikimiz kayalıklardan, uçurumlardan yuvarlanmıştık, üstümüz, başımız kan içinde kalmıştı. Çarşaf gibi ak karları kanımızla boyamıştık...

Yiyecek mi? Bundan hiç söz etmeyelim. Bir tek kuru yaprak bile bulmak olanaksızdı. Hele otlar, epeydir ulaşılmaz derinliklerde kalmıştı,

gömülü.. Burnumuz ne toprağa erişebiliyor, ne de ağaç doruklarına yetişebiliyordu. Gökyüzünde asılı kalmıştık sanki. Artık buralarda yaşamak olanaksızdı. Gitmeliydik buralardan. Taaa uzaklara, yaşamın güzel olduğu yerlere. Ovalara gitmeliydik. Başka çıkar yol yoktu.

Şimdi ovalar daha bereketliydi. Bu denli soğuk ve karlı da olmazdı herhalde. Oralarda bir süre yer içer yaza çıkardık sevgili eşimle. Yaz olunca da doğduğumuz yörelere geri dönerdik.

Bir akşam Çatalboynuz tatlı duygularla dolu anlamlı bakışlarla bana baktı. Boynuzlarını omuzları üzerine yatırıp burnunu ovalara doğru uzattı ve "İşte oralara inelim sevgilim" dedi. Ben de ön ayaklarımı zemine vurarak yanıt verdim. "Sen bilirsin canım" dedim.

Gecikmeden yöneldik mutluluk umduğumuz topraklara. Çatalboynuz önde ben arkada. Dikkatli yürüyorduk. Yolumuz karanlık değildi. Ay ışığı ve kar aydınlığı her tarafı ışıtiyordu. Sanki fosfor kaplamışlar evrene. Ama nedense yine de korkuyorduk. Bizim düşmanlarımız çoktu. Önümüze nereden ne türlü düşman çıkacağı hiç belli olmazdı. Aç karnımıza mecalsiz sabahlara kadar yol aldık. Gün aydınlığında eriştik ovalara.

Ohh, bir bilseniz ne denli hoş oluyor dondurucu soğuklardan ılık yörelere inmek.. Sanki bahar gelmiş gibi bir duygu sardı içimizi. Taptaze otlarla çabucak karnımızı doyurmakta, tatlı şırıltılı ırmaktan kana kana su içmekte güçlük çekmedik. Sonra Çatalboynuz etrafı dikkatle kontrol etti. Görünürde hiçbir tehlike olmadığını anlayınca bir kuytuda yatıp dinlenmeyi, yediklerimizi sindirip biraz uyku çekmeyi düşündük. Sevgi dolu yüreklerimizle burun buruna sokulup hem birbirimizi ısıtmağa çalışıyor, hem de yükseklerde geçirdiğimiz korkunç günleri ürperti ile

düşünüyorduk. Mutluyduk şimdi ikimiz de... Acımasız soğuktan, açlıktan ölmekten kurtulmuştuk.

Fakat... Ah, mutluluğumuz uzun sürmeyeceğe benziyor. İşte uzaklardan tehlikeli sesler işitiliyordu. Sevgi-
limle kuşku ve endişe ile bakiştık. "Nedir bu sesler acaba? Tehlikeli bir şey mi?" diye soruyorduk birbirimize bakışlarımızla. "Birileri yaklaşıyor galiba" dedi Çatalboynuz, sonra da bir tepeliğin üzerine çıkıp uzakları süzdü, kulak kabarttı.

- Hav, hav, hav... köpek sesleri duyuluyor. İşte köpekler bize doğru koşuyorlar. Koşuyorlar değil, sanki uçuyorlar..

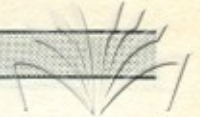
- Hav, hav, hav...

- İşte geyik izi, geyik izi.. Sevsinler senin yakışıklı izini güzelim. Karabaş, karabaş yetiş, bu yana koş" yüreğimizi çatlatan seslerdi bunlar. Karabaş dedikleri köpekler bir o denli yüreklendi, bir o denli hızlandı üzerimize doğru.

"Düşmanlar... Canımızı kurtaralım" dedi ızdırap dolu çatalboynuz. Boynuzlarını omuzlarına yatırarak "Kaçalım" işareti verdi. Var gücümüzle kaçıyorduk, eşim önde ben arkada. Fakat işte Karabaşın sesi daha da yaklaşıyordu bize. Üstelik başka Karabaşlarda katılmış ona. Kuşkusuz düşman, sandığımız gibi bir iki değil, daha kalabalık olmalıydı...

- Hey Kurşa, hey, hehey.. sesleri yoğunlaşmıştı. Karabaş arkamızdan bize yetişti. Ne yapabilirdik, neyle karşı durabilirdik köpeğe? Doğa ana bize kan dökücülüğü öğretmemişti. Parçalayıcı silahlarla donatmamıştı bizi. Onun için kaçmaktan başka çare yok. Sürekli kaçıyorduk. Epey yol aldıktan sonra bir ara sanki kurtulmuşuz gibi bir duygu kapladı içimizi. Epey aralanmıştık Karabaştan, Kurşadan. Ama şanssızlık işte, iki avcı önümüzü kesmişti bu defa da...

94935340
31200101033

- Güm, güm, şuu.... Ateş kustu ellerindeki tüfekler. Ben korkudan tökezledim, yere yuvarlandım. Çatalboynuz çılgınlar gibi bir kayadan aşağıya attı kendini...

- Bravo Gabro, bravo... Tam kalbini buldu attığın kurşun... Dedi biri diğerine. Başım dönüyordu, yönümü şaşırılmışım, içimi ölüm korkusu sarmıştı. Ama toparlanmakta gecikmedim. Kendimi eşimin ardından uçurumlara attım. Çılgınlar gibiydik. Bastığımız yeri seçemiyorduk. Gabronun kurşunu değmemişti şükür ki bir yerimize. Yaralı değildik. Düzlüğün öbür başına vardığımızda soluk alıp yöreyi dinledik. Sesler ne yanda kaldı acaba diye. Yörede ses soluk duyulmuyordu. Hayır hayır işte yine karabaşın sinir bozucu sesi.. "Yukarılara, daha yukarılara" işareti verdi Çatalboynuz. Öyle bir sıçrama ile dağlara yöneldik ki ayaklarımız yerden kesilmiş, uçuyor gibiydik.

- Hav, hav, hav.. Yine önümüzde peydahlandı iki uğursuz yaratık. Çaresizdik. Önümüzde köpekler, arkamızda tüfekler can pazarı içindeydik. Köpekleri yandan sıyırıp ok gibi fırlamayı denedik. Bu yanda görünür bir tehlike yoktu. Fakat yönümüz bu defa dağlardan yana değil, ovaya doğru dönmüştü. Bir türlü yurdumuza kavuşamamıştık. Şu tepeciği bir aşabilsek yurdumuzu uzaktan da olsa görebileceğiz, yürekliliğimiz, kurtuluş ümidi miz artacaktı.

- Güm, güm, şuu... Yine gürledi uğursuz namlular. İşte bu defa güneşim söndü. Eşim soluksuz yere düştü. Evren üzerime yıkıldı sanki. Aceleyle Çatalboynuz'a baktım. Açık kalan gözleri bana güya "Hakkını helal et, sağlıcakla git" diyor gibiydi. Gözlerim karardı, dünyalar zindan oldu. Önümü göremiyordum. Sevgili eşim Çatalboynuz'u benden ko-

parmışlardı.

- Güm, güm, şuu... Tüfekler acımasızca ötüyor ardımdan, Mermiler vızıldıyor, kulaklarımı yalayıp geçiyorlar. Gözlerim hiç bir şeyi seçemiyor, rasgele kaçıyorum.. Bu kaçış beni nerelere götürür bilemiyorum. Artık önümde bana yol gösterecek eşim yoktu. Bana cesaret verecek erkeğim yoktu.

- Hav, hav, hav... Uğursuz kara şeytanın sesi bu. Artık derinlerden geliyordu ses. Belli ki uzaklarda kalmıştı onlar. İşte gelmişim kendi yöreme...

Hiç bir şey düşünemiyordum. Korku titremeleri işlemiş içime. Soluğum tükenmek üzere. Bacaklarımda mecal kalmadı, koşmaktan ve korkudan. Yerimde duramıyor, soluklanamıyordum. Ya arkamda birden bitiverirlerse. Ya bir gümlenme de benim canımı alır götürürse? Ürperti içindeydim. Çatalboynuz'umun acıklı hali beni rahat bırakmıyordu, bir türlü. Onu görür gibi oluyordum. O asil duruşuyla sanki yanibaşımdaymış gibi. Gözyaşlarımı tutamıyorum. Sel gibi akıyor gözyaşlarım. Sizin hiç acı çektiğiniz olmadı mı insanlar? Hiç gözyaşı dökmediniz mi siz? Beni anlamalısınız öyleyse...

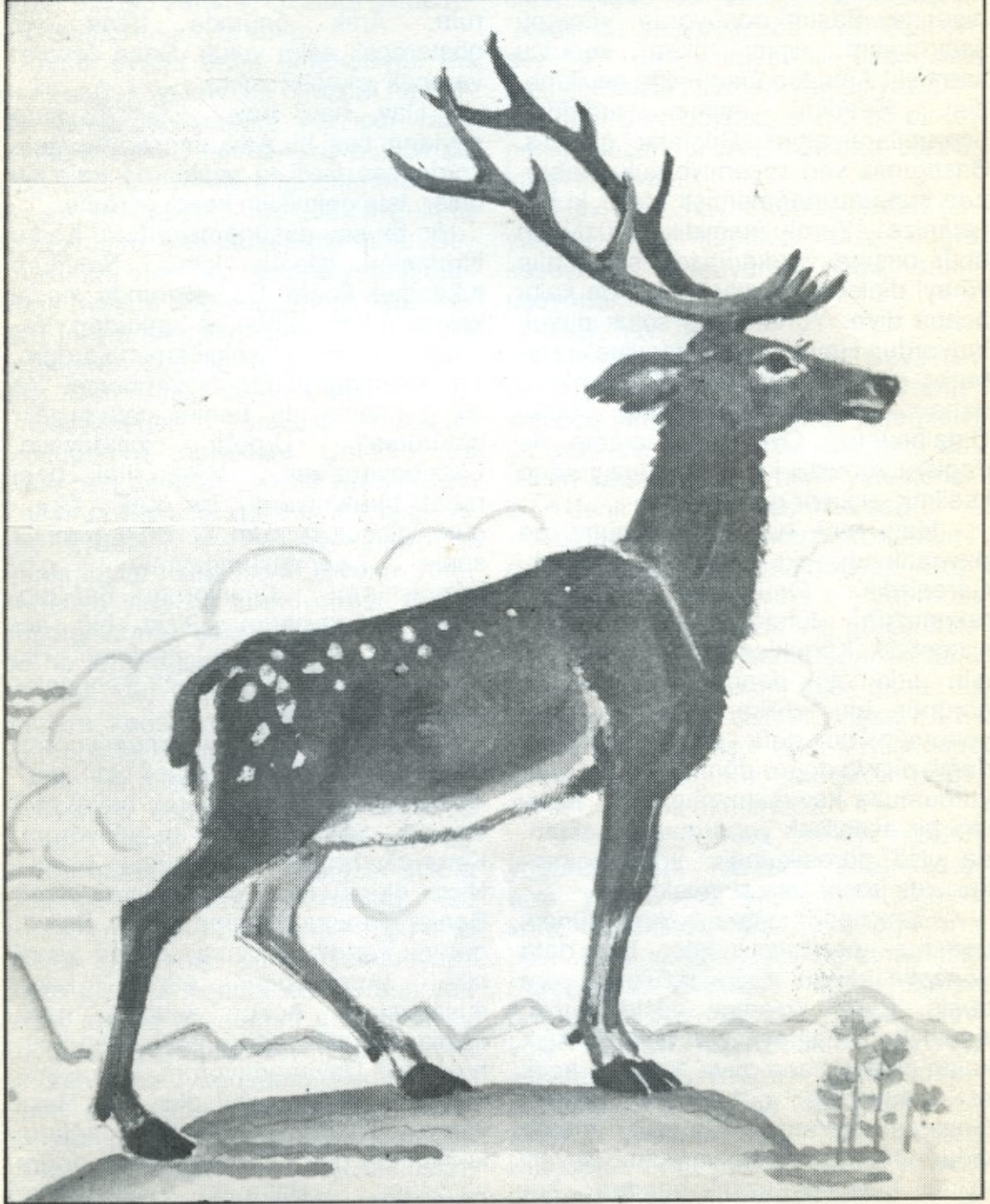
Bir türlü heyecanımı yenemiyorum. Öldü mü sevgili eşim? Sahi öldü mü? Yoksa tüm bunlar rüya mı, hayal mi? Başımı çalılara yaslayıp ağlıyorum. Kime zararımız dokunmuştu bizim? Niçin ölümü reva görmüşlerdi bize? Benim ele avuca sığmaz eşim. Benim gururlu Çatalboynuzum. Acaba şimdi nasıl parçalıyorlar etlerini kana susamışlar? Acaba karlara nasıl çakıldı taç gibi yerlere eğilmeyen boynuzların? Dayanamıyorum. İçim içime sığmıyor. Niçin, nasıl olur bu? Nasıl yalnız kalırdım sonsuz dağların kucağında ben? Kalktım ovaya doğru yürüdüm. Bakmak istiyordum

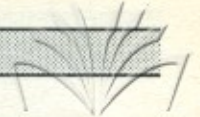

aşağılara. Sevgilimin düşüp kaldığı yerlere doğru. Görmek istiyorum, doğru mu acaba bu felaket? Hayır hayır doğru olmamalıydı. Benim Çatalboynuzum, böyle kolay kolay beni yalnız bırakmazdı. Peşimden ge-

lecekti o, gelmeliydi peşimden. Vay kara bahtıma vay!... Ölseydim de bunu görmeseydim keşke.. Köpekler etrafını sarmışlar, avcılar omuzlarına basmışlar Çatalboynuzumun. O ses çıkarmıyor

04135341
010-4110033

buna. Vay kara yazılı eşim vay! Oh ne yapabilirim, seni canavarlardan nasıl kurtarabilirim, sevgilim? Eşimle konuşuyorum güya uzaklardan. Kalbim duracak gibi. Her zerrem titriyor. Ayakta duramıyorum. Eriyorum, tükeniyorum. Ve sonuçta avcılar ayaklarını indirdiler eşimin ensesinden. Belli ki öldü o, Öldü o. Artık sevgilim yok benim, öldü.. Yaşamıyor o...

-Ey geyik, güzel geyik
Ne melersin tenhalarda?
Yücelerin yarattığı,
Ne ararsın ovalarda?..

-Eşimi avcılar vurdu.
Bağrım yanık ruhum darda...
Yolumu yitirdim ben,
Meler gezerim buralarda...

İki avcı karşılıklı şarkılar söylüyorlar neşeli. Benim ızdırabım onların neşesi olmuş. Gülüşüyorlar.

"Beni duy! Çatalboynuzum. Bu şarkılar senin ölümüne, benim yalnızlığıma ağıt olsun. Seni hiç unutmayacağım. Bu dağların koynunda tek başıma dolaşıp hep seni düşüneneğim."

- Ey güzel geyik, dağların ürkek kraliçesi...

Hayallerimi avcıların sevinç naraları dağıtıyor. Allaha ısmarladık canım, talihsiz eşim. Allaha ısmarladık.

Görüyorsunuz ya çocuklar, dağ bayır tek başıma dolaşıyorum şimdi çaresiz. Korkuyorum, daha çok korkuyorum tek başıma. Yaşıyorum ama buna yaşamak denir mi? Çatalboynuzum yanımda olmadıkça yaşamın tadı olurmu?

Hayalimden bir türlü gitmiyor eşimin ovada cansız yatışı. Görür gibiyim, parlak gözlerini son defa yumuşunu. Ku-

laklarımdan gitmiyor, düşmanlarımdan sevinç çılgınlıkları...

-Ey geyik, güzel geyik
Ne melersin tenhalarda?
Yücelerin yarattığı,
Ne ararsın ovalarda?..

-Eşimi avcılar vurdu.
Bağrım yanık ruhum darda...
Yolumu yitirdim ben,
Meler gezerim buralarda...

İrodion EVDOŞVİLİ

Çeviren: Hayri HAYRİOĞLU
(Malağmadze)

NİNNİ YAVRUM

Gülüm ninni, menekşem ninni, ninni
Ninni benim arslan yavrum ninni
Ben bilirim kim korkuttu seni
Ensemizde şakıladı düşman kamçısı
Boşalttılar ambarları, soydular bizi
Ninni yavrum ninni, gülüm, sümbülüm
ninni

Mememde sütüm kalmadı,
Neyle doyuram seni?

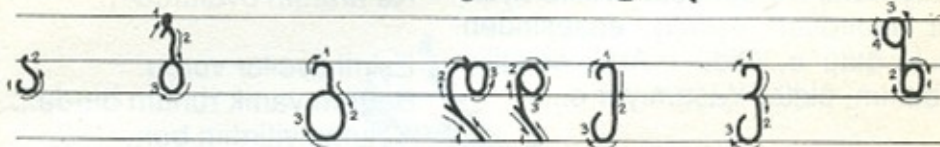
Sığınmışız ormanlara çaresiz ninni
Beyaz karla belemişim arslanım seni
Ocakları söndürdüler ümidim ninni
Harabeye döndürdüler aslanım ninni
Günler geçer gücün artar bir tanem ninni
Adam olda bizikurtar ümidim ninni...

"**Halhuri Sitkviereba**" (Halkdeyişleri) adlı kitaptan alınmıştır.

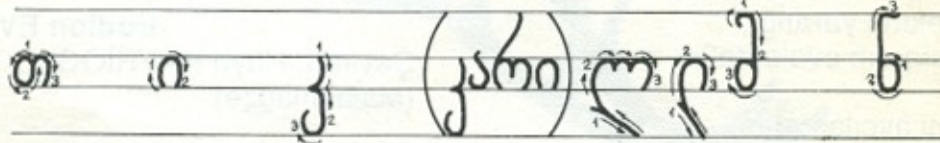
Çeviren : Hayri HAYRİOĞLU
(Malağmadze)

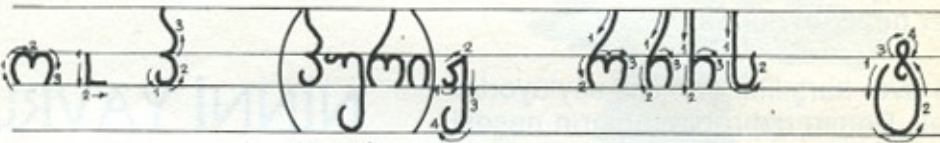
gürcü alfabesi ქართული ანბანი

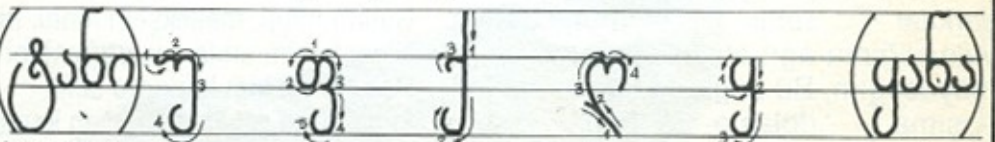
değeri: ①^a an ②^b ban ③^g gan ④^d don ⑤^e en ⑥^v vin ⑦^z zen

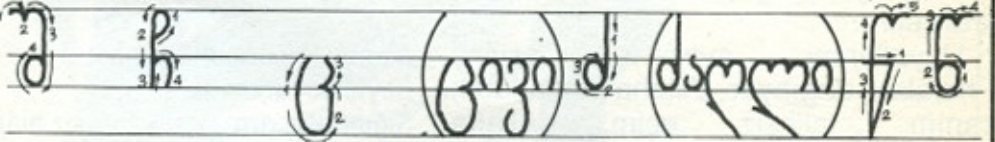
değeri: ⑧^t tan ⑨ⁱ in ⑩^k kan (kapi) kari ⑪^l las ⑫^m man ⑬ⁿ nar

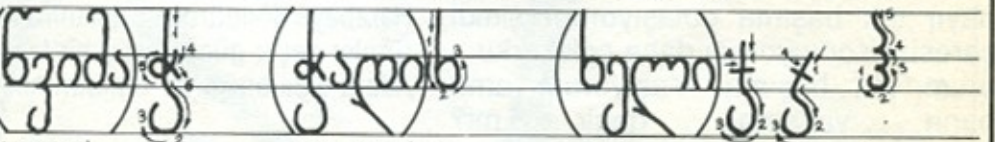
değeri: ⑭^o on ⑮^p par (ekmek) puri ⑯^j jan ⑰^r rae ⑱^s san ⑲^t tar

değeri: (boy,gövde) tani ⑳^u un ㉑^p par ㉒^k kan ㉓^g gan ㉔^k kar (tarla) kana

değeri: ㉕^s sin ㉖^c cin ㉗^{ts} tsan (soğuk) tsivi ㉘^{dz} dzil (köpek) dzağli ㉙^{tz} tzil

değeri: (yağmur) tsvima ㉚^ç çar (mısır ekmeği) çadi ㉛^h han (el) heli ㉜^c can ㉝^h hae

NOT: yanda yinelenen harfler,kısa yazılıslardır.gürcücede büyük,küçük harf ayrımı yoktur.

ქორი

ჰაუ, ჰაუ, ქორო, ნუ ფრენ
ამ ეზოში დილ-დილასო,
ვერ მომპარავ, არ გაგათან
ჩემს პატარა წიწილასო!

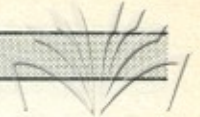
KORİ

HAU, HAU, KORU, NU PREN
AM EZOŞI DİL-DİLASO,
VER MOMPARAV, AR GAGAŦAN
ÇEMS PAŦARA TZİTZİLASO!

ATMACA

HAU, HAU, ATMACA, UÇMA
BU AVLUDA SABAH-SABAH,
BENDEN ÇALAMAZSIN, GÖTÜRTMEM
BENİM KÜÇÜK CİVCİVİMİ!

SAYIN ÇVENEBURİ, GAMARCOBA!

Evde, hafta sonu yorgunluğunu az da olsa yine çalışarak üzerimden atmaya çalışırken sevgili dostum Osman Nuri MERCAN (İmedaşvili) İstanbul'dan telefon etti. "Çveneburi'nin yakında yeniden yayına gireceğini, yeni haber ve yazılar isteğini söyledi.

Öyle sevindim ki! Sevincimi uzun uzun yazmak, benimle ilgili konu olduğu için isterseniz başka zamana bırakayım. Benim "Çveneburi" ile organik bağım çok eskilere dayanır. Dağıtım ve tanıtımını yayımlandığı İsviçre'den daha uzaklarda yapan birkaç kişiden biri idim. O zaman ki sayılarda hiç yazı yazmadım. Yalnız orada konu edilen haberlere kaynak olmakla yetindim. O zamanki işbölümünde yapılandırılan sonuç alınması için benim de dağıtım ve tanıtım işini üstlenmemin yararlı olacağı kanısından hareket ettim. Bundan sonraki sayılarda yeri geldikçe yazmaya çalışacağım.

Bir dergiyi çıkarmak oldukça zor bir iştir. Zahmet ve sorumluluk işidir. Bunun yanında işin parasal yönü bu pahalılıkta aynı bir organize sorununu. Üstelik redaksiyonda başını ağrıtan arkadaşlarımız oradan oraya koşuşturarak birçok zahmeti göze aldıkları halde genelde yapılanı okuyucuya beğendirmek de aynı bir problem.

Organize ve redaksiyonda görevli arkadaşlar adına fikir beyan ettiğim için başışlanmamı dilerim. Ben sadece yeniden yayına girişten duyduğum heyecan, sevinçten duyduğum mutluluktan ötürü oradan buradan anlatıp duyulanı dile getirmeye çalıştım.

Kısaca burada (Avrupa'da) bulunan Gürcüler adına bu kadar zahmete katlanan arkadaşlarıma teşekkürlerimi bildiriyorum. Bu yayına tekrar girişte emeği geçenlerin tümünü kutluyorum. Onlar, gelecek güzel günlerin hazırlanmasında tarihi bir görev aldılar. Bu görevde başarılı ol-

maları, başarılı olmamız için kendilerine her türlü yardımın yapılması, hiçbir şeyin esirgenmemesi gerektiğini burada belirtmek isterim.

Özellikle maddi yönden abone sayısının artması bakımından siz hemşehrilerimizin yardımları çok gereklidir. Umanım gelecekte "Çveneburi" bir daha yayınına hiç ara vermez. Bizlere bilgi dağıtıcılığı olur, haberleşmemiz için araçlık görevini yerine getirir. Hepsinden daha önemlisi dayanışma ve kültürel iletişim bakımından tüm hemşehrilerimiz arasında çimentoluk görevini başarı ile yürütür.

Haydi bakalım, yeni bir umut kapısı açıldı. Bu kapı hiç kapanmadan "Çveneburi"den geçenlerin sayısı artsın. O kapıdan geçenler hep birbirlerini aydınlatıp, yararlı bilgiler, iyi haberler iletinler birinden ötekine.

Bizler, Almanya, İsviçre, Avusturya, Fransa ve diğer ülkelerde yaşayan Gürcüler, bu kapıdan geçip sizlerle tanışmaya hazırız. Hatta bunun özlemini çekiyoruz. Geçmişten elde ettiğimiz deneyim bize epey bilgiler verdi. Bundan böyle "Çveneburi"yi hep yaşatmaya çalışacağız. Biz, her yardımı yapıp daha güzel, daha iyi bir "Çveneburi" için o kapıdan geçmek üzere yola çıktık bile.

Bu güzel yayın, hepimize hayırlı olsun. Güzel günlerde buluşmak üzere NAHVAMDİS.

Fed. Almanya Heidelberg, Mannheim, Karlsruhe, Wiesloch Gürcü Topluluğu adına:

Abdurrahman ÇETİNKAYA (Himşiaşvili)

■ "93 Harbi" diye anılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ve sonraları Batum, Artvin ve çevresinden Bursa'ya göçedenler arasında sosyal, ekonomik ve kültürel yakınlaşma, dayanışma ve yardımlaşmayı; ilişkilerini, gelenek ve göreneklerini sürdürmeyi; bu doğrultuda çalışmalar yaparak, özellikle folklorik, edebi ve sanatsal değerleri ortaya çıkarmayı amaçlayan, **BATUM ve HAVALİSİ GÖÇMENLERİ YARDIMLAŞMA DERNEĞİ**, haziran 1987'de kurulmuştur.

Bunun haricinde:

I- 1962 yılında Bursa, İnegöl, Hayriye Köyünde **HAYRİYE KÖYÜ TURİZM, TANITMA VE KÜLTÜR DERNEĞİ**,

II- 1976 yılında **İNEGÖL KAFKAS FOLKLOR VE KÜLTÜR DERNEĞİ**,

III- 1988 yılında İstanbul'da, **BATUM VE HAVALİSİ MUHACİRLERİ KÜLTÜR , DAYANIŞMA DERNEĞİ**,

IV- 1989 yılında Ankara'da, **GÜNEY KAFKASYA VE BATUM GÖÇMENLERİ KÜLTÜR, FOLKLOR, DAYANIŞMA DERNEĞİ**,

V- 1989 yılında Gölcük'te, **ARTVİN VE BATUM HAVALİSİ KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ**,

VI- 1990 yılında İzmit'te **BATUM'LULAR, KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ** kurulmuştur.

■ Ezgileri, şarkıları, çoksesliliği, özgün çalgıları ve repertuan ile Türkiye'de ilk kez oluşturulan **KAFDAĞI MÜZİK TOPLULUĞU**, kurucu ve sanat yönetmeni, Y. Mimar **İberya ÖZKAN** (Melaşvili)

öncülüğünde çalışma ve konserlerini sürdürmektedir.

1988 yılı başlarında çalışmalarına başlayan toplulukta icra edilen enstrümanlar (özgün adları ile), tuşlu olarak garmon, akordiyon, el armonikası; nefesli olarak, ağız armonikası, tulum, mey'e benzer "duduğu" ve Kafkas kavalı "Salamuri"; vurmali olarak Kafkas davulu "doli"; üç telli "panduri" ve "bas-panduri", dört telli "çonguri" olmak üzere dört grupta toplanabilir.

Bunun yanısıra 1991 yılı sonlarında, topluluğa katılan vokal grup, yörenin otantik müzik kültüründe var olan, 4-5 ayrı sese kadar ulaşan çokseslilik karakterini, çeşitli Kafkas dillerinde şarkılar söyleyerek yansıtmaktadır.

30'dan fazla parçadan oluşan repertuanında, Kafkasya, Batum ve Artvin ezgileri yanısıra halkmüziği, klasik, hafif ve popüler müzik gibi sürpriz örnekler de bulunmakta olup; besteleri, düzenlemeleri, yorumları, ele aldığı yöre ezgileri ve çalgıları yönünden, ülkemiz müzik, folklor ve sanatseverleri açısından önemli bir boşluğu dolduracağı düşüncesindedir.

■ 11 Ekim 1992 tarihinde Gürcüstan Cumhuriyeti'nde **genel seçimler** yapıldı. Büyük bir katılım ile gerçekleştirilen bu seçim sonucu **Edvard Şevardnadze** devlet başkanlığına seçildi.

04105941

■ Ünlü tarihçi, yazarlarımızdan Batum doğumlu Laz kökenli, ünlü Kafkasolog Prof. George Durişvil'in hem öğrencisi, hem de Lazca öğretmeni, Aleksandre Kazbegi'nin "Elguca" adlı romanını ilk kez Türkçeye çeviren, Niyazi Ahmet Banoğlu (Banılışı)'nu 8 Ekim 1992 'de perşembe günü İstanbul'da kaybettik. "Tarihte Osmanlı-Gürcü ilişkileri" konulu, yıllardır sürdürdüğü, Osmanlı ve Gürcüstan arşivlerinden derleyerek hazırlamakta olduğu kitabı basmaya maalesef ömrü yetmedi. Allah rahmet eylesin

■ İstanbul'dan Ardeşen'e gitmek için otogara gelen Temel, otobüste okuyacak bir şeyler ararken gözüne bir kitap çarpar: "Lazlar Tarihi." Heyecanlanır, "Uyy... pizum de tarihimiz varmış" der ve yanaklan al al, daha oracıkta başlar kitabın sayfalarını kaşırmaya. Satıcının, "Abi alıcı mısın bakıcı mı" sözüyle kendine geldiğinde adeta yanlamıştır kitabı. O sırada olan olmuş, tezcanlı otobüs şoförü daha fazla beklemekten sıkılıp çoktan yola koyulmuştur. Temel otobüsü kaçırdığına üzülmüş görünmemektedir. Parayı öderken şöyle der sevinçle: "Olsun da! Otobüsü kaçırduk ama tarihi yakaladuk.."

Bu fıkra, Aktüel Dergisinin 8-14 Ekim 1992 tarih, 66ncı sayısından alınmıştır. Muhammed VANİLİŞİ ve Ali TANDİLAVA'nın yazdığı, Hayri HAYRİOĞLU'nun Gürcüce'den çevirdiği kitabın birinci baskısı kısa zamanda tükenip 2 nci baskısı çıkmıştır. İsteme adresini veriyoruz: Hayri HAYRİOĞLU - Hamidiye Mah. Suyolu Cad. Kafkas Apt. No: 114 Daire: 4 16400 İNEGÖL-BURSA tel: 9/253/33636

■ 16 Mayıs 1992 'de 4. Uluslararası YAPI ve YAŞAM Fuar ve Kongresine katılan, Gürcüstan Teknik Üniversitesi Mimarlık Enstitüsü Direktörü, Gürcüstan Mimarlar Odası Genel Başkan Yardımcısı Prof. **Giorgi SALUKVADZE**, kongrede sunduğu Tiflis üzerine "ESKİ KENTTE, YENİ YAŞAM" konulu diaporitif gösterili konferansını Bursa Batum ve Havalisi Göçmenleri Yardımlaşma Demeği'nde tekrar edip, Acara Mimarlar Odası Başkanı **David KOMAHİDZE** ile birlikte ağırlandı.

■ Haziran 1990 da Bursa Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde, 8 kişilik Kafkas-Gürcü halkçalgılan orkestrası ile ilk resitalini başarı ile sergileyen güzide ve yetenekli **KAFDAĞI MÜZİK TOPLULUĞU**, 30 Mayıs 1992'de, Türkçe'nin yanısıra **Gürcüce, Lazca, Abhaz** (Abaza)ca, Çeçence v.s. dillerde şarkılar söyleyen koro ile birlikte, folklor ve diaporitif gösterisi eşliğinde 2'nci resitalini, büyük bir başarıyla sunmuştur. Özellikle inegöl'den, Akçakoca Menağzi Köyü'nden, İnegöl Hayriye Köyü'nden, Karacabey Boğazköy'den, Artvin'in ve Batum'un çeşitli köylerinden, Rize Çamlıhemşin'in köylerinden derlenen türkülerі oldukça büyük bir ilgi görmüş, Bursalı hemşehrilerimiz, sanat, folklor ve müzikseverler tarafından Türkiye'de ilk ve tek olan bu unutulmaz gurur tablosu ayakta alkışlanmıştır. Halk çalgılarını, icra eden Advıye AKÇAY, Birim ATASERT (Tsets-hladze), Eşref ŞENTÜRK (Hinkiladze), Naci GÜLDOĞAN, Tahir KALYONCU, İberya ÖZKAN (Melaşvili), kendi enstumanlarında amatör olmalarına karşın birer virtüöz seviyesinde olup, 14 kişilik koronun yetenekli solistleri ise Serpil ACAR (Basıladze), Erol ALKAN (Tşodnadze) ile Ser -

vet DİLSİZ'dir.

■ Avukat Ahmet Kırım öncülüğünde bir grup Laz aydını enstitü kumak amacıyla harekete geçti... Almanya ve Fransa'daki benzerlerinden örnek alınarak kurulacak enstitü, bir aksilik olmazsa bu yıl içinde faaliyete geçecek.

■ Gürcüstan'da Türkiye-Gürcüstan İş Konseyi'nin katkıları ile onbeş günde bir çıkan "Hidi" adlı, Gürcüce ve Türkçe dillerinde basılan gazete yayın hayatına başladı. İlgili gazeteye yazı yazmak ve abone olmak için adres:
HİDİ-KÖPRÜ M.ŞOSTAVA KUÇA NO: 14 TBİLİSİ - GEORGIA (GÜRCÜSTAN) TEL: 9-9-7-8832-936472/935308

■ Her yıl Türkiye çapında büyük organizasyon ile düzenlenen Bursa Batum ve Havalisi Göçmenleri Yardımlaşma Demeği'nin 6'ncı kuruluş gecesi, bu yıl 26 Haziran 1992 Cuma gecesi, Kültürpark'taki ünlü ve nezih Altınceylan Tesisleri'nin Balo Salonu'nda yemekli olarak gerçekleştirilmiştir. Programda Kafkas Minik Folklor Ekibi, Kafdağı Müzik Topluluğunun çeşitli dillerdeki şarkılardan oluşan konseri, Artvin Folklor ekibi, yöresel ve sivil oyunlar, tanışma, eğlence vardı. Ertesi gün ise Uludağ'da Geleneksel piknik yapılmıştır.

■ Gürcüstan'ın Açara bölgesinden bazı öğrenciler dini eğitim görmek üzere bir yıllığına Türkiye'ye geldiler. Ayrıca aynı bölgede cami inşaatları ve İslam Enstitüsü kuruluş çalışmaları devam ediyor.

■ Türkiye Diyanet Vakfı tarafından Gürcüce Kuran hazırlanmaktadır.

■ **KAFDAĞI MÜZİK TOPLULUĞU** 6 kişilik folklor gurubu ile birlikte, 8-15 Ağustos 1992 tarihlerinde Gürcüstan Gençlik Vakfı "Mamuli" nin davetlisi olarak **Gürcüstan Cumhuriyeti**'nde bulundu. Tiflis ve Kutaisi kentlerinde, konserlerini ve gösterilerini sunan topluluk, Gürcüstan televizyon, basın ve radyosunda birçok kez yayınlandı. Gürcüstan,bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye'den ilk giden sanat grubu olması, bu gurubun Batum Demeği elemanlarından oluşması, Türkiye'yi temsil etmesi ve böylece Türkiye-Gürcüstan ilişkilerinde önemli bir katkıda bulunması açısından oldukça anlamlı idi. Türkiye'nin Tiflis'teki Büyükelçisi Timuçin BALKAR, parlamenterler, Devlet sanatçısı "Rustavi halkdansları ve müzik topluluğu sanat yönetmeni Anzor ERKOMAİŞVİLİ, yetkililer ve de Gürcüstan'ın ünlü sanatçıların katıldığı konserlerde özellikle İsmail ÖZSOY'un, Erkan YILMAZ (Saralışvili)'in, Ayhan ASLAN (Ahvlediyani)'in, Advıye AKÇAY'ın ve Gül SEVİNÇ (Dolıdze)'in solo

dans gösterileri, coşku ile karşılandı.

■ Gürcüstan Cumhuriyeti 31 Temmuz 1992'de Birleşmiş Milletler Üyesi oldu.

■ Her hafta karşılıklı olarak İstanbul-Tiflis arasında Gürcüstan hava yolları (AIR GEORGIA) tarafından uçak seferlerine başlandı. Bu uçaklar Tiflis-İstanbul-Frankfurt arasında çalışmaktadır. Tel No: 254 66 40 ve 275 7134 -İSTANBUL.

■ Gürcüstan Başpiskoposu Şayın 2nci İlia dini ziyaretlerde bulunmak üzere 1992 Eylül ayında İstanbul'a geldi.

■ Uzun yıllardır Batum'da bulunan Türk Konsolosluğu'ndan sonra şimdi de Tiflis'te bir elçilik açmış bulunuyoruz. Aynı şekilde, çok yakın zamanda Gürcüstan'da, Ankara'da elçilik ve İstanbul'da bir konsolosluk açmak için çalışmalar hızlandırılmıştır.

■ İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla **Türk-Gürcü İş konseyi** kuruldu.

■ 22 Ağustos 1992 tarihinde Bursa-Karacabey'e bağlı **Boğazköy**'de 15'nci kuruluş yıldönümü nedeniyle Kaymakamın da katıldığı **kutlama gecesi** yapıldı. Halk dansları, Artvin yöresi türkükleri ve köye ait özgün müzik ile sabah 3'e kadar süren geceye çevre köylerden ve diğer köylerden misafirler geldiler.

■ 1992 yılı içinde şimdiye kadar Anavatan'dan çok miktarda sanat, folklor, ticaret/sanayi, müzik grupları ülkemizi ziyaret ettiler. Bunlardan en önemlileri arasında:

A) İstanbul, Tiyatro Festivali'ne davet edilen **Rustaveli Tiyatrosu** mayıs sonunda İstanbul'da Şekspir'in Kral Lear oyununu büyük başarı ile oynadı.

B) YKB davetlisi olarak gelen **Gürcüstan Radyo Televizyon Orkestrası** Haziran başında İstanbul Rumelihisarı ve Galatasaray Lisesi bahçesinde konserler verdiler.

C) İnegöl Festivaline davetli olarak gelen **"Rustavi" Halk Dansları Ekibi** İnegöl'de ve Bursa'da gösteriler yaptılar, eylül ayında.

D) **"Merani"** basketbol takımı Fenerbahçe ile Ağustos ayında İstanbul'da iki karşılaşma yaptı.

E) İstanbul Kartal Festivaline katılan **Gürcüstan Halk Dansları Ekibi** büyük başarı kazandı.

F) İzmir'de Ağustos'ta düzenlenen Uluslararası Gençlik Festivalinde **Gürcü Folklor ekibi** birinci oldu.

■ **KAFDAĞI MÜZİK TOPLULUĞU**, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü konser salonunda, halk çalgılarını tanıtıcı örneklerin sunulduğu Gürcü ve Kafkas müziği üzerinde bilgilerin aktarıldığı, bölüm başkanı Abdullah UZ ile öğretim üyelerinden (Azerbaycan kökenli) H. ADIGÜZELZADE'nin konuşmalarıyla katıldığı bir konser verdi. 22 Ekim 1992 perşembe günü gerçekleştirilen, bölüm öğrencileri ve öğretim üyelerinin katıldığı konser sonunda soru-cevap şeklinde söyleşiler gerçekleştirildi. İberya ÖZKAN (Melaşvili) yönetiminde, tüm dinleyicilerin, ünlü "SULİKO" adlı 4 sesli Gürcü şarkısını, notasından, hep birlikte söylemesiyle sona eren konserde, H. ADIGÜZELZADE'nin piyano ile klasik bir Gürcü şarkısını icra etmesi topluluk açısından ayrıca anlamlıydı.

■ 30 Temmuz 1992 tarihinde Tiflis'te **"TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE GÜRCÜSTAN CUMHURİYETİ ARASINDA DOSTLUK, İŞBİRLİĞİ VE İYİ KOMŞULUK ANLAŞMASI"** imzalandı. 7 Ekim 1992 tarih, 21360 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan anlaşma metni aynen şöyledir:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE GÜRCÜSTAN CUMHURİYETİ ARASINDA DOSTLUK, İŞBİRLİĞİ VE İYİ KOMŞULUK ANLAŞMASI

Aşağıda Taraflar olarak adlandırılacak olan Türkiye Cumhuriyeti ve Gürcüstan Cumhuriyeti, Birbirlerinin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı ile sınırların dokunulmazlığını ve içişlerine karışmama ilkelerine dayanarak aralarındaki ilişkilerin daha da güçlendirilmesi arzusuyla,

Birleşmiş Milletler yasasının amaç ve ilkeleri, Helsinki Nihai Senedi ile yeni bir Avrupa için Paris Yasası ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı sürecinde kabul edilen diğer belgelerde ifadesini

bulan esaslara bağlı olduklarını teyit ederek,

İki halk arasındaki tarih, kültür ve gelenek yakınlığının ve dostluk bağlarının çok yönlü bir işbirliğinin

geliştirilmesi için gerekli zemini oluşturduğuna dair inançlarını belirterek,

Taraflar 13 Ekim 1921 tarihli Kars Andlaşması ile başlayan bugüne kadar Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcüstan Cumhuriyeti arasında imzalanmış bulunan andlaşma ve anlaşmalara bağlılıklarını teyit ederler. Taraflar, Kars Andlaşmasının Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcüstan Cumhuriyeti arasındaki sınırları geri dönülmez bir şekilde tesbit ettiği ve iyi komşuluk ilişkileri için uygun bir çerçeve oluşturduğu inancı ile hareket ederler. Taraflar, Kars Andlaşmasının hükümlerine iki ülkenin mevcut mevzuatı ve uluslararası taahhütleri çerçevesinde riayet edeceklerini beyan ederek aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır.

MADDE 1

Taraflar, iki ülke arasındaki ilişkilerin, uluslararası ilişkilere hakim olan yeni gelişmelere uyumlu biçimde, karşılıklı yarar, güven ve işbirliği temelinde siyasal, ekonomik, ticarî, tarım, bilim, teknik, ulaştırma, kültür, enfomasyon, turizm, spor ve diğer tüm alanlarda geliştirilmesi ve genişletilmesi hususunda görüş birliği içindedirler.

MADDE 2

Taraflar, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da imzalanmış olan KEİ Deklarasyonunda yer alan ilkelere ve Karadeniz Bölgesi ülkeleri arasındaki ilişkilere büyük önem verdiklerini teyit ederler.

Taraflar, sözkonusu bölgesel işbirliğinin geliştirilmesine düzey ve rolünün arttırılmasına, anlaşmazlıkların siyasî yollardan çözümlenmesine, bölgesel güvenlik ve güven sistemi oluşturulması fikrinin gerçekleştirilmesine önem vermektedirler.

Taraflar, ayrıca diğer uluslararası örgüt, konferans ve forumlarda dünyada ve Kafkasya bölgesinde vuku bulan olumlu değişikliklerin teşviki ve korunması konusunda işbirliği yapacaklardır.

MADDE 3

Taraflar, ilişkilerinin düzenli şekilde gelişmesini sağlamak amacıyla ikili ilişkilerinin durumu ile her iki tarafı da ilgilendiren bölgesel veya uluslararası konular hakkında düzenli aralarla danışmalarda bulunacaklardır.

Taraflar üst düzey Dışişleri Bakanlıkların yetkilileriyle yapılacak danışmaların gündem konularını, yerini ve süresini önceden karşılıklı mutabakat ile belirleyeceklerdir.

MADDE 4

1. Taraflar, ticarî ve ekonomik işbirliğinin, ikili ilişkilerin önemli bir unsurunu teşkil ettiğinden hareketle, aralarındaki ticaret hacminin mevcut potansiyele uygun bir düzeye yükseltilmesi ve ortak yatırım projelerinin geliştirilmesi ve uygulanması yönünde gayret göstereceklerdir.

2. Taraflar, aralarındaki ekonomik ve mali ilişkilerin geliştirilmesini teşvik edip bu hususa öncelik tanıyacaklardır.

3. Taraflar, ülkelerinin geleceği için önemli olan, aşağıda belirtilen alanlarda işbirliği yapmaya ve bunu zaman içerisinde geliştirmeye karar vermişlerdir.

- Sanayi
- Enerji
- Tarım ve gıda sanayi
- Ulaştırma ve alt yapı
- Sağlık
- Haberleşme ve iletişim

MADDE 5

Taraflar, ekonomi, bilim ve teknik alanlarında bilgi ve tecrübe alış verişini teşvik edecekler, her iki ülkenin bu alanlardaki olanaklarının daha iyi tanınmasını sağlamak için her düzeydeki temasların geliştirilmesini destekleyeceklerdir.

MADDE 6

Taraflar, çeşitli kamu kurumları, iş çevreleri, meslek ve sanat kuruluşları, parlamentolar ile siyasî partileri arasında temas ve ilişkiler kurulmasını, anılan kuruluşlar temsilcileri arasında karşılıklı ziya-

retler teati edilmesini teşvik edecekler ve şehirleri arasında kardeş şehir bağları tesisini destekleyeceklerdir.

MADDE 7

Taraflar, birbirlerinin yaşam tarzlarını daha iyi tanımalarna olanak yaratacaklar, kültür ve sanat çevreleri arasında doğrudan işbirliğini teşvik edeceklerdir.

MADDE 8

Taraflar, halkları arasında kişisel temaslann arttırılmasını teşvik edecekler ve konsolosluk ilişkilerini geliştirmek amacıyla konsolosluk alanında anlaşma imzalanması olanağını araştırabileceklerdir.

MADDE 9

Taraflar, ulaştırma ve haberleşme alanlarında işbirliğinin geliştirilmesine özel bir önem atfedeceklerdir. Taraflar, basın, radyo ve televizyon alanlarında işbirliğini ve her türlü haber, bilgi ve yayının değişimi ile dağıtımını destekleyeceklerdir.

MADDE 10

Taraflar, çevre konusuna gereken önemi vererek Karadeniz'i kirlenmekten korumak için işbirliği yapacaklardır.

MADDE 11

Taraflar, iki ülke Parlamentoları ve Parlamenterleri arasında işbirliği yapılmasını ve bu anlaşmada öngörülmüş bulunan konuların hayata geçirilmesi için iki ülke hükümet ve hükümet dışı kuruluşları arasında doğrudan temas, işbirliğinin sağlanmasını teşvik edeceklerdir.

MADDE 12

Taraflar, işbu anlaşma ile geliştirilen işbirliğinin ve dostluk ilişkilerinin diğer ülkelerin menfaatlerine karşı olmadığını ve diğer devletler ile imzalamış oldukları ikili ve çok taraflı anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini haleldar etmeyeceğini beyan ederler.

MADDE 13

Taraflar, kendi topraklarında karşı tarafın toprak bütünlüğünü ve yasal düzenini zor kullanarak değiştirmek isteyen örgüt, grup ve şahıslann faaliyetlerine mani olmayı taahhüt ederler.

MADDE 14

İş bu anlaşmanın süresi on yıldır. Taraflardan biri, anlaşmanın feshedilmesini, anlaşmanın ilk on yıllık süresinin dolmasından üç ay önce karşı tarafa yazılı olarak bildirmedeği takdirde, anlaşmanın yürürlük süresi beş yıl uzayacaktır.

Anlaşmanın müteakip dönemlerde feshedilmesinde de üç ay önceden yazılı bildirim esası gözetilecek ve böyle bir bildirimde bulunulmadığı takdirde, anlaşma beşer yıllık sürelerle uzatılmış sayılacaktır.

MADDE 15

İşbu Anlaşma Tarafların mevzuatlarına uygun olarak onaylanmasını müteakip yürürlüğe girecektir.

30 Temmuz 1992 tarihinde Tiflis'te Türkçe ve Gürcüce iki nüsha olarak ve iki metin aynı ölçüde geçerli olmak üzere imzalanmıştır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADINA
Süleyman DEMİREL
BAŞBAKAN

GÜRCÜSTAN CUMHURİYETİ ADINA
Eduard ŞEVARDNAZE
DEVLET KONSEYİ BAŞKANI

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

